

XVII. YÜZYIL OSMANLI- HABSBURG DİPLOMASİ TARİHİNE BİR KATKI: 1664 VASVAR ANTLAŞMASI'NIN TASDİK SÜRECİNE DAİR YENİ BULGULAR

Özgür Kolçak

İstanbul Üniversitesi
ozgurkolcak@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2607-5225

ÖZ

1606 Jitvatorok antlaşması, Osmanlı-Habsburg diplomatik ilişkilerinin doğasını tedrici ama kararlı bir şekilde dönüşüme uğrattı. Aynı sene içinde Jitva nehri ağzında, tarafsız kabul edilen bir bölgede Osmanlı ve Habsburg heyetlerinin müzakere usulüyle bir antlaşma metni (daha doğrusu antlaşma metinleri) kaleme almaları, XVII. yüzyılın kalan yıllarında yerleşik bir diplomatik uygulama halini aldı. Bununla birlikte, heyetlerce kağıda dökülen antlaşma metinlerinin yürürlüğe girebilmesi için, Habsburg hükümdarı ve Osmanlı sultanınca tasdik edilmeleri gerekiyordu. Antlaşmaların *ahidname* (*Ratifikation*) formuna sokulması, bazı hallerde, iki saray arasında gidip gelen elçilerin olanca gayretine rağmen seneler alabiliyordu. Hâlbuki 1664 Vasvar antlaşması, 10 Ağustos'ta imzalanmasının ardından bir buçuk ay bile

25

Dîvân *DİSİPLİNLERARASI
ÇALIŞMALAR DERGİSİ*

Cilt 22 sayı 43 (2017/2), 25-88
DOI: 10.20519/divan.357705

geçmeden Habsburg hükümdarı I. Leopold (ö. 1705) ve Osmanlı sultanı IV. Mehmed (ö. 1693) tarafından tasdik edilmiş; tasdiknameler bir merasim eşliğinde el değiştirmişti. Buna karşın, konuyla ilgili literatür, bilhassa 1665'te teati edilen Osmanlı ve Habsburg büyükelçileri üzerine yazılanlar, bu esnada Viyana ve Edirne / İstanbul'a giden elçilerin bir sene önce akdedilen Vasvar antlaşmasının ahidnamesini taşıdıkları yönünde hatalı bir bilginin kökleşmesine sebep olmuştur. Bu makalede, Vasvar antlaşmasının tasdik sürecini tarihsel açıdan yeniden inşa edebilmek amacıyla Başbakanlık Osmanlı Arşivi ve Avusturya Devlet Arşivi'ndeki geniş koleksiyonlardan elde edilen belgeler, dönemin çağdaş yazılı kaynaklarıyla bir araya getirilmiştir. Tarihî hikayenin yeniden kurulmasının ardından, önceki örneklerin aksine, 1664'te Osmanlı ve Habsburg makamları arasındaki diplomatik / bürokratik işleyişin hangi vasıtalarla hızlandırılabilirdiğine dair bir değerlendirme yapılarak, erken modern Osmanlı devlet yapısının değişen özelliklerine işaret edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vasvar Antlaşması, Fazıl Ahmed Paşa, Simon Reniger, XVII. Yüzyıl Osmanlı-Habsburg Diplomasisi, Köprülüler.

GİRİŞ

1657'de II. Rákóczi György'nin (ö. 1660) II. Kuzey Savaşı'na (1655-1660) katılması, Erdel'de Osmanlı ve Habsburg imparatorluklarını karşı karşıya getiren siyasi ve askerî karışıklıkların başlangıcı oldu. Osmanlı veziriazamı Fazıl Ahmed Paşa, nihayet 1663 Nisan'ında resmen ilan edilen savaşı yürütmek amacıyla Osmanlı kuvvetlerinin başında Edirne'den Macaristan sınırına doğru yola koyuldu. 24 Eylül'de Uyvar (Érsekújvár, bugün Slovakya'da Nové Zámky) kalesini fetheden Osmanlı ordusu, ertesine sene Ağustos'un ilk gününde Rába nehri kenarında St. Gotthard'da uğradığı yenilgi sonrasında ileri harekâtı sonlandırmak zorunda kaldı. 10 Ağustos 1664 tarihinde iki devleti temsilen Habsburg daimî elçisi (Osmanlı kaynaklarında kapı kethüdası) Simon Reniger von Reningen ve Fa-

zıl Ahmed Paşa tarafından Habsburg ve Osmanlı orduları arasında ateşkese sağlayan Vasvar antlaşması imzalandı.¹

On maddeden müteşekkil Vasvar barışı, Osmanlı ve Habsburg devletleri arasında 1663-1664 savaşı sonrasında oluşan koşulları tanzim etmenin yanında, antlaşmanın akdedildiği tarihten dört ay sonra iki hanedanı temsil eden büyükelçilerin karşılıklı değişimini şart koşuyordu. Elçi teatisi öngörülen zaman zarfında gerçekleşmedi. Yine de, 1665 Mayıs sonunda Osmanlı elçisi Kara Mehmed Paşa ve Habsburg elçisi Walter Leslie, Komaran (Komárom) yakınlarında tertip edilen bir merasimle teati edilerek diplomatik misyonlarını ifa etmek üzere muhatap devletlerin yetkililerine teslim edildiler. Bunu takiben iki elçi, yaklaşık bir sene süren ziyaretleri müddetince İstanbul ve Viyana'da (Leslie'nin bu esnada IV. Mehmed'in Edirne'deki sarayında bulunmasından ötürü ayrıca Edirne'de) Osmanlı ve Habsburg hükümdarlarının huzuruna kabul edildikleri gibi, çeşitli devlet makamlarıyla diplomatik temaslarda da bulundular.²

1 Vasvar Antlaşması'nın imzalanma süreci ve antlaşma metninin tahlili için bkz. Moritz von Angeli, "Beiträge zur vaterländischen Geschichte I: Der Friede von Vasvár," *Mitteilungen des k. (u.) k. Kriegs-Archivs* II. Jahrgang (1877): 1-36; Alfons Huber, "Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte, 1658-1664," *Archiv für Österreichische Geschichte*, LXXXV/II. Hälfte (1898): 509-587; Georg Wagner, *Das Türkenjahr 1664: Eine europäische Bewährung, Raimund Montecuccoli, die Schlacht von St. Gotthard-Mogersdorf und der Friede von Eisenburg (Vasvár)* (Eisenstadt, 1964), 430-84; Hajnalka Tóth, "The Circumstances and Documents of the Peace of Vasvár," *21st Symposium of the Comité International des Études Pré-Ottomanes et Ottomans*, Budapest, 7-11 October 2014, Bildiriler Kitabı içinde basılacak (bildiri metnini kullanmama izin verme nezaketinde bulunan yazara şükranlarımı sunarım).

2 Kara Mehmed Paşa'nın Viyana elçiliğine dair monografik çalışmaların sayısı azdır: Mehmet Zeki Pakalın, "Beç'te Osmanlı Sefiri," *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası* 15/46 (1336/1917): 325-329; Ernst D. Petritsch, "Die osmanische Großbotschaft und der Weltreisende Evliyâ Çelebi in Wien (1665/66)," *Die Schlacht von Mogersdorf/St. Gotthard und der Friede von Eisenburg/Vasvár 1664. Rahmenbedingungen, Akteure, Auswirkungen und Rezeption eines europäischen Ereignisses*, hrsg. Karin Sperl, Martin Scheutz, Arno Strohmeier (Eisenstadt: Burgenländische Landesarchiv, 2016), 269-91. 1665 tarihli Osmanlı sefareti, daha ziyade, elçilik heyetinin renkli simalarından Osmanlı seyyahı Evliya Çelebi'nin Viyana gözlemleri açısından incelenmiştir. Evliya Çelebi'nin Viyana tecrübesine dair nispeten kalabalık bir literatür bulunmakla birlikte öncelikle bkz. Richard F. Kreutel, "Ewlijâ Çelebi's Bericht über die türkische Großbotschaft 1665 in Wien: Ein Vergleich mit zeitgenössischen türkischen und österreichischen Quellen," *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 51 (1948-1952): 188-242. Buna karşın Habsburg elçisi Walter Leslie'nin Osmanlı topraklarına yaptığı seyahat, Edirne

Osmanlı tarihçiliğinde 1664 Vasvar antlaşması ve takip eden sene içinde vuku bulan sefaret heyeti değişimi hakkında bilgi veren neşriyat, antlaşma maddelerinin Rába nehri kenarında Osmanlı ordugâhında kağıda dökülmesi hususunda uzlaşmış görünmektedir. Bununla birlikte, Osmanlı ve Habsburg tam yetkili murahhasları aracılığıyla akdedilen antlaşma metinlerinin tasdik edilmek üzere Habsburg imparatoru I. Leopold ve IV. Mehmed'e ne zaman sunuldukları, antlaşmanın *Ratifikation* ya da Osmanlıların deyişiyle *ahidname* nüshalarının nerede hazırlanıp kimler aracılığıyla ne zaman el değiştirdiği gibi hususlarda birbiriyle çelişen ifadeler dikkat çeker. Bu yazı, Vasvar antlaşmasının tasdik süreci etrafında vücut bulan muammayı çözmeyi ve bu vesileyle konuyla ilgili literatürde henüz yer bulamamış bazı Osmanlı arşiv kayıtlarını değerlendirek bilim camiasına tanıtmayı amaçlamaktadır.

I.

Vasvar antlaşmasının tasdikiyle ilgili kafa karışıklığının çok erken bir tarihte, 1664'te, Osmanlı ve Habsburg ordularının Macar sınır boylarından çekilmesinin üzerinden fazla zaman geçmeden dönemin tarih eserlerine yansıdığını söylemek mümkündür. Münecimbaşı Ahmed Dede XVII. yüzyılın ikinci yarısında, Osmanlı ve Habsburg devletleri arasındaki son savaşın hatıraları henüz canlı iken kaleme aldığı *Câmi'ü'd-Düvel*'inde, 1665'te gelen Habsburg elçisine, memleketine dönmeden evvel sultanın huzuruna kabul edildiği son görüşmede barış antlaşmasının Osmanlı nüshasının

---

ve İstanbul'daki diplomatik temasları ve Osmanlı devlet yapısı hakkında kaleme aldığı raporlar görece daha iyi çalışılmış vaziyettedir: Özgür Kolçak, "Habsburg Elçisi Walter Leslie'nin Osmanlı Devlet Yapısına Dair Gözlemleri (1665)," *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 54 (2011): 55-89; Philip Steiner, "Zwischen Religiösen Vorbehalten und dem Pflichtgefühl. Die habsburgische Grossbotschaft unter Walter Leslie an die Hohe Pforte (1665-1666)," *Historisches Jahrbuch* 132 (2012): 276-303; Philip Steiner, "Die hasbsburgische Großbotschaft unter Walter Leslie anhand des Reiseberichts des jesuitischen Gesandtschaftskaplans Paul Tafferner (1665/66)," *Die Schlacht von Mogersdorf/St. Gotthard und der Friede von Eisenburg/Vasvár 1664. Rahmenbedingungen, Akteure, Auswirkungen und Rezeption eines europäischen Ereignisses*, hrsg. Karin Sperl, Martin Scheutz, Arno Strohmeyer (Eisenstadt: Burgenländische Landesarchiv, 2016), 233-67; Özgür Kolçak, "Walter Leslie Habsburg követ látogatása a Portán. Diplomáciatörténeti adalékok (1665-1666)," *Aetas* 30 (2016): 98-125.

verildiğini söyler.³ XVII. yüzyılın ikinci yarısında, bilhassa 1683'teki başarısız Viyana kuşatmasını takiben Batılı entelektüellerin Osmanlı diyarına dair bilgi sunan birincil kaynaklarından bazılarını kaleme alan İstanbul'daki İngiliz elçiliği kâtibi Paul Rycaut, 1663-1664 Osmanlı-Habsburg savaşına geniş yer ayırdığı eserinde Vasvar antlaşmasının son maddesinde ifade edilen barışın yürürlüğe girebilmesi için iki büyükelçinin eşit değerde hediyelerle mübadele edilmesinin şart koşulduğunu bildirir.⁴ XVII. yüzyıl havadis derlemecilerinden Johann Constantin Feigius, 1665 yılı hadiselerini anlattığı sayfaların girişinde Osmanlı ve Habsburg hükümdarlarının Vasvar barışını karşılıklı yolladıkları büyükelçiler vasıtasıyla tasdik ettiklerini belirtir.⁵ Vincent Mignot, 1771 tarihinde basılan Osmanlı tarihini anlattığı eserinde bu bilgiyi teyit ederek Walter Leslie ve ona mukabil yollanan, ismini belirtmediği bir Osmanlı paşasının Osmanlı ve Habsburg hükümdarlarına hediye ve tasdiknameler taşıdığını dile getirir.⁶

Konuya temas eden modern çalışmalar belki de bu esnada Osmanlı ve Habsburg makamları arasında el değiştiren belgeleri uluslararası hukuk veya siyasi tarih perspektiflerine göre farklı tanımlarla aktardıklarından, meselenin karmaşık bir hal almasına katkıda bulunmuşlardır. Johann Wilhelm Zinkeisen, Osmanlı tarih yazımını esaslı biçimde yönlendiren çok ciltli Osmanlı tarihi derlemesinde; IV. Mehmed'in Habsburg elçisi W. Leslie'yi 10 Kasım 1665'te huzuruna kabul ettiği son görüşmede, Vasvar Antlaşması'nı bir merasim eşliğinde resmen teyit ettiğini yazar.⁷ Zinkeisen'in bu tespiti, ardından gelen Osmanlı tarihi araştırmacılarını önemli öl-

3 Fahri Oluk, "Camiü'd-Düvel, Sultan IV. Mehmet Dönemi, Tercüme, Metin ve Değerlendirme," (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2011), 92-93.

4 Paul Rycaut, *The History of the Turkish Empire, from the Year 1623, to the Year 1677. Containing the Reigns of the three last Emperours, viz. Sultan Morat or Amurat IV. Sultan Ibrahim and Sultan Mahomet IV, his Son, The Thirteenth Emperour, now Reigning* (London: J. M. for John Starkey, MDCLXXX), 174: "That for confirmation of this Peace, Ambassadors be interchangeably sent with Presents of equal value."

5 Johann Constantin Feigius, *Wunderbahrer Adlers-Schwung oder Fernere Geschichts-Fortsetzung Ortellii Redivivi et Continuati*, 2 cilt. (Wien: Voigt, 1694), 1: 10.

6 Vincent Mignot, *Histoire de l'empire Ottoman, depuis son origin jusqu'à la paix de Belgrade en 1740*, 4 cilt. (Paris: Chez le Clerc, Libraire, Quai des Augustins, MDCCLXXI), 3: 194.

7 Johann Wilhelm Zinkeisen, *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*, 7 cilt. (Gotha: Friedrich Andreas Perthes, 1856), 4: 938.

çüde etkilemiş benzemektedir. Erken modern dönemde Batılı hükümdarların Babıali ile kurdukları diplomatik ilişkilerin kapsamlı bir dökümünü veren Bertold Spuler'in, Osmanlı başkentine gelen Habsburg diplomatlarını ele aldığı çalışmasında, 1665 sonbaharında Leslie'nin Vasvar antlaşmasını yürürlüğe sokmak amacıyla İstanbul'a geldiğini ifade etmesi literatürdeki bilgi karışıklığını derinleştirmiş olmalıdır.⁸ Ne de olsa, bahsettiği kişi I. Leopold tarafından görevlendirilmiş bir büyükelçidir ve Vasvar Antlaşması'nın son maddesi büyükelçilerin karşılıklı ziyaretleriyle "ahidname-i hümayun"un "ibka" edileceğini bildirmektedir. Bu bağlamda İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın 1665'te Osmanlı ve Habsburg elçilerinin "muahedemelerin teatisi münasebetiyle" name ve hediyeler taşıdıklarını yazması, Kara Mehmed Paşa ve Walter Leslie'nin beraberlerinde getirdikleri namelerden birinin Vasvar Antlaşması'nın tasdikli nüshası olduğu intibahı uyandırmaktadır.⁹ Peter Meienberger, Johann Schmid zum Schwarzenhorn'un Osmanlı başkentindeki ikamet elçiliğini konu alan eserinde Leslie'nin 1664 Vasvar Antlaşması'nın imparator tasdikli metnini İstanbul'a getirdiğini açıkça beyan eder.¹⁰ Markus Köhbach ise, Leslie'nin 1665'te antlaşmayı tasdik ettirmek amacıyla Osmanlı başkentine geldiği bilgisini tekrarlar.¹¹ En nihayetinde, Halil İnalçık, Zinkeisen'in izinden giderek Vasvar Antlaşması'nın bir sene sonra, 10 Kasım 1665'te, Leslie'nin IV. Mehmed'in son kez huzuruna çıkışı esnasında yapılan bir törenle imzalandığını söyler.¹²

8 Bertold Spuler, "Die europäische Diplomatie in Konstantinopel bis zum Frieden von Belgrad (1739), III," *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven* N.F. 11 (1935): 337-38.

9 İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, 5. bas., 4 cilt. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995), 3/2: 200.

10 Peter Meienberger, *Johann Rudolf Schmid zum Schwarzenhorn als kaiserlicher Resident in Konstantinopel in den Jahren 1629-43: Ein Beitrag zur Geschichte der diplomatischen Beziehungen zwischen Österreich und der Türkei in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts* (Bern: Herbert Lang/Frankfurt: Peter Lang, 1973), 26.

11 Markus Köhbach, "Die diplomatischen Beziehungen zwischen Österreich und dem Osmanischen Reich (Vom Frieden von Zsitva Torok bis zum 1. Weltkrieg)," *Osmanlı Araştırmaları* IV (1984): 241.

12 Halil İnalçık, *Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar -III, Köprülüler Devri* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015), 81. Ágnes R. Várkonyi, Apafi Mihály'nin Erdel'deki konumunun zayıflamasından bahsederken Vasvar Antlaşması'nın 1665 sonbaharında tasdik edildiğini söyler: "The Last Decades of the Independent Principality (1660-1711)," *History of Transylvania, Volume II: From 1606 to 1830*, ed. László Makkai ve Zoltán Szász (New York: Columbia University Press, 2002), 328.

Hâlbuki 30 Mayıs 1665'te adım attığı Osmanlı topraklarından, diplomatik vazifelerini yerine getirdikten sonra 20 Mart 1666'da ayrılan Habsburg elçisi Leslie'nin bu süre içinde Osmanlı sultanı IV. Mehmed'e veya başka bir Osmanlı yetkilisine Vasvar Antlaşması'nın Habsburg imparatoru tarafından tasdik edilmiş nihai nüshasını (Ratifikation) teslim ettiğine dair bir karine yoktur. Kaldı ki, 1666'da Viyana'ya dönüşünü müteakip, Osmanlı diyarındaki tecrübelerini resmî bir rapor halinde I. Leopold'e sunan W. Leslie, imparatoruna teslim ettiği *Relation*'unda böyle bir belge teslim ettiği veya aldığına dair herhangi bir bilgi vermez.¹³ Buna ilaveten, Habsburg sefaretinin yapıp ettiklerini günlük şeklinde kaydeden heyet kâtabi onlarca sayfayı bulan tafsilatlı kayıtları arasında bu yönde bir bilgiye yer vermemiştir.¹⁴

İlerleyen sayfalarda ayrıntılarıyla izah edileceği üzere, I. Leopold, Vasvar Antlaşması'nı aslen 9 Eylül 1664'te tasdik etmiş ve henüz bu tarihte Uyvar'daki Osmanlı ordugâhında bulunan temsilcisi Simon Reniger'e yollamıştır. St. Gotthard muharebesi ve Vasvar Antlaşması üzerine mevcut en kapsamlı ve derinlikli araştırmayı yapmış olan Georg Wagner, bu temel bilgiden hareketle, W. Leslie'nin antlaşma şartları gereği yanına alıp Osmanlı başkentine götürdüğü belgelerden birinin, kendi işaretlemesiyle, ikinci (!) Ratifikasyon olabileceği tereddüdüne düşmüştür.¹⁵ Leslie elçiliğinin kültürel

13 Walter Leslie'nin imparatora sunduğu 1666 tarihli rapor, Alois Veltzé tarafından 1649-1665 tarihlerinde İstanbul'da Habsburg daimî elçiliğini yürüten Simon Reniger'in raporuyla birlikte neşredilmiştir: Alois Veltzé (hrsg.), "Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten in Konstantinopel Simon Renigen von Reningen 1649-1666," *Mitteilung des k.u.k. Kriegs-Archivs* N. F., 12. Bd. (1900): 57-170; Walter Leslie'nin raporu için "Hauptrelation des Grafen Leslie," 152-63.

14 Büyük ihtimalle Dr. Johann Metzger tarafından ya da onun nezaretinde (günlükteki el yazısı heyetin Belgrad'da kaldığı günlerden itibaren değişmektedir) tutulmaya başlanan günlük notlar, iki parça halinde günümüze intikal etmiştir. 29 Mayıs-17 Temmuz 1665 arası ihtiva eden ilk parça, Österreichische Staatsarchiv [OeStA], Haus-, Hof- und Staatsarchiv [HHStA], Türkei I/138, Konv. 1, vr. 216a-226a künyesiyle kayıtlıdır. 18 Temmuz 1665-20 Şubat 1666 tarihlerini kapsayan ikinci cüz, OeStA, Kriegsarchiv [KA], *Alte Feldakten* 166, 1665-13-Beilage, vr. 6a-20a içindedir. Bu, Johann Metzger'in ilk Osmanlı deneyimi değildi. Bkz. Meienberger, *Johann Rudolf Schmid*, 132.

15 Wagner, *Das Türkenjahr 1664*, 441. G. Wagner, ilk tasdiknamelerin, aşağıda tartışılacağı üzere, 27 Eylül 1664'te Osmanlı sadrazamı Fazıl Ahmed Paşa'nın huzurunda el değiştirdiği kanaatindedir: Georg Wagner, "Österreich und die Osmanen im Dreißigjährigen Krieg Hermann Graf Czernins

ve dinî veçhelerini irdeleyen Philip Steiner yakın zamanlarda çıkan bir makalesinde, G. Wagner'den iktibasla, aynı ikircikli bilgiyi tekrar eder.¹⁶ Bu hususta belki de en kayda değer ve ilgi çekici tespit, herhalde aynı kaynaklardan istifade etmemekle beraber, çarpıcı biçimde aynı iddiayı dillendiren Osmanlı müverrihi Mustafa Nuri Paşa'dan gelir. Mustafa Nuri Paşa, 1877'de tamamladığı *Netayic ül-Vukuat* adlı genel Osmanlı tarihi derlemesinde, Vasvar Antlaşması'nın iki kez imzalandığını ve Leslie'nin 1665'te imparatorun hediyelerle birlikte "imzalı antlaşmayı" getirdiğini belirtir.¹⁷

Bu arada, antlaşmanın IV. Mehmed onaylı nihai nüshasının akıbetine dair bilinenler, büyük ihtimalle, 1665'te Habsburg imparatorunun huzuruna çıkan Kara Mehmed Paşa'nın sefaret deneyimlerini değerlendiren müstakil bir monografi kaleme alınmamış olmasından ötürü çok daha kısıtlıdır. Bununla birlikte XVII-XVIII. yüzyıl müverrihlerinin antlaşmanın tasdik sürecinde esas aracılık rolünü 1665 tarihli sefaret heyetlerine yüklemeleri, Leslie'nin diplomatik misyonu hakkında oluşan yanlışta olduğu gibi, Kara Mehmed Paşa'nın Viyana ziyaretine aslen Vasvar Antlaşması'nın IV. Mehmed tarafından tasdik edilmiş nüshasını (ahidname) I. Leopold'e götürme amacıyla çıktığı fikrinin pekişmesine yol açmışa benzemektedir.¹⁸ Bu minvalde, Sándor Papp'ın XVII. yüzyılın ikinci yarısında Macar zadedânının Osmanlı merkezî hükümeti ve yerel makamlarıyla kurduğu ilişkinin niteliği üzerine, Osmanlı ve Batılı kaynakları titizlikle tetkik ederek yazdığı makalesinde, Vasvar Antlaşması'nın bugün elimize ulaşan muhtelif nüshaları arasındaki bağlantıları ortaya koymaya çalıştığı sayfalara büyük bir ciddi-

---

Grossbotschaft nach Konstantinopel 1644/45," *Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs* 14 (1984): 390.

16 Steiner, "Die hasbsburgische Großbotschaft," 236. Hatta ona göre, Habsburglar açısından Vasvar Antlaşması'nın tasdiki ve yürürlüğe girmesi o kadar önemliydi ki, Leslie sefaret heyeti bütün kültürel küçümsemesi ve yabancılığına rağmen Osmanlı topraklarında son derece uyumlu ve ağırbaşlı bir tavır takınmıştı (s. 256).

17 Mustafa Nuri Paşa, *Netayic ül-Vukuat: Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, haz. Neşet Çağatay, 3. bas., 2 cilt. (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992), 1-2: 272. Mustafa Nuri Paşa, Hammer ve Zinkeisen'deki bilgileri birleştirerek ya da kanaatimce daha büyük ihtimalle dönemin Osmanlı kaynaklarındaki anlatımı Zinkeisen'deki malumatla telif etmek suretiyle bu tespiti varmış olmalıdır.

18 Caroline Finkel, *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı: Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923*, çev. Zülal Kılıç (İstanbul: Timaş Yayınları, 2007), 242.

yetle eğilmek elzemdir. Papp, Vasvar Antlaşması'nın, henüz 1664 sonbaharında Uyvar'da Osmanlı sadrazamı Fazıl Ahmed Paşa tarafından padişah adına yeniden düzenlenerek, bir "temessük" haline getirildiği kanaatindedir.¹⁹ Evâil-i Rebiülevvel 1075/22 Eylül-1 Ekim 1664 tarihli "Uyvar temessükü" esas itibarıyla IV. Mehmed'in tuğrasını havidir. Ne var ki Papp'a göre, Fazıl Ahmed Paşa'nın Osmanlı başkentinden uzakta tanzim ettiği bu metin haricinde, IV. Mehmed adına bizatihi İstanbul'da sultan tasdikli bir ahidname metni daha hazırlanmıştır. Antlaşmanın bazı maddelerinde, anlam kaymasına yol açmayan ufak tefek eklemelerle birlikte tertip edilen ahidnamenin bir sureti, davet, unvan, nakil ve tekid kısımları olmaksızın, XIX. yüzyıl sonlarında basılan *Muâhedât Mecmûası*'nda yer alıyordu. *Muâhedât Mecmûası*'nda kayıtlı suretin üzerinde belirtilen evâil-i Zilkade 1075/16-25 Mayıs 1665 tarihine bakılırsa, bu belge bu esnada Viyana'ya giden Osmanlı elçisi Kara Mehmed Paşa'ya verilmiş olmalıydı. En nihayetinde, Osmanlı elçisi, IV. Mehmed'e ait, Vasvar Antlaşması'nı tasdik eden bu nihaî nüshayı, 18 Haziran 1665'te Viyana sarayına kabul edildiği gün I. Leopold'e takdim etmişti.²⁰

Ne var ki, yukarıda Walter Leslie için dile getirilene benzer biçimde, Kara Mehmed Paşa'nın Habsburg imparatoruna Viyana sarayındaki merasimlerde antlaşmanın tasdikli nüshasını getirdiğine dair açık bir bulgu yoktur. Çağdaş kaynakların bu devre ait diplomatik temaslarda gelip giden çok sayıda imparator mektubu ve "name-i hümayun"dan dem vurduğu doğrudur. Lakin IV. Mehmed ve I. Leopold'e ait tasdiknameler, yukarıda tarif edilen koşullar altında; başka bir ifadeyle, Vasvar barışının ilgili maddesini yerine getirerek antlaşmayı yürürlüğe sokmak amacıyla mübadele ediliyorsa, tarihî kaynaklarda bunların herhangi bir "name" gibi ele alınmış olmaları akla yatkın değildir. 1665 Haziran'ında Osmanlı

19Osmanlı bürokrasisi, sulh antlaşmalarının ahidname haline getirilmesinden önce sınırda murahhas heyetler tarafından müzakere edilip kağıda dökülen metinlere temessük adını verirdi: Dariusz Kołodziejczyk, *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th-18th Century): An Annotated Edition of the 'Ahadnames and Other Documents* (Leiden: Brill, 2000), 50; Mübahat S. Kütükoğlu, "Temessük," *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, 40: 414.

20Sándor Papp, "Szabadság vagy járom? A török segítség kérése a XVII. század végi magyar rendi mozgalmak idején," *Studia ad tricentennarium belli principis Francisci Rákóczi pro partia et libertate. Hadtörténelmi Közlemények* 116/2-3 (2003): 638-43; Tóth, "The Circumstances and Documents."

elçisinin Viyana sarayında nasıl muamele gördüğü, bu esnada tatbik edilen teşrifat kaideleri ve bilfiil merasimin seyrinin kaydedildiği *Zeremonialprotokoll*'de, Kara Mehmed Paşa'nın imparatora sunduğu bir "ahidname"ye atıf yoktur.²¹ Keza Kara Mehmed Paşa, sefaret gezisinin ardından IV. Mehmed'e Viyana'daki görevine dair sunduğu takririnde, Habsburg imparatoruna sunduğu bir "name-i hümayun"dan bahsetmekle yetinir.²²

II.

1606 Jitvatorok Antlaşması, Osmanlı-Habsburg sınırında bulunan heyetlerin ilk defa tarafsız bir sahada yürüttükleri müzakere-lerin sonucu olarak ortaya çıkmıştı. Ne var ki, Osmanlı diplomasi tarihçilerini uzun süre yoran bir mesele olarak ortada birden fazla antlaşma metni bulunmaktaydı. Osmanlı ve Habsburg heyetleri en acil yoldan savaşı sonlandırmak istiyorlardı, fakat tarafların üzerinde bir türlü uzlaşamadıkları maddeler vardı. Belki de o an için en makul çözüm (sonradan böyle olmadığı anlaşılacaktı), müzakereci heyetlerin her birinin kendine mahsus bir metin üretilip başkentlerine yollaması olmuştu.²³ Osmanlı ve Habsburg temsilcileri

21 OeStA, HHStA, *Zeremonialprotokoll*, Band 2, 1186-1191. *Zeremonialprotokolle* serisinin Habsburg diplomasi tarihi açısından önemine dair bkz. Mark Hengerer, "Die Zeremonialprotokolle und weitere Quellenkunde zum Zeremoniell des Kaiserhofes im Wiener Haus-, Hof-, und Staatsarchiv," *Quellen der Habsburgermonarchie (16.-18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*, hrsg. Josef Pauser et al. (Wien, München: Oldenbourg, 2004), 76-93.

22 Kara Mehmed Paşa'nın Viyana dönüşü sultana sunduğu takriri, IV. Mehmed'in talimatı üzerine Abdurrahman Abdi Paşa tarafından yazılan tarih eserine ilave edilmiştir: Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi-nâme, Osmanlı Târîhi (1648-1682), Tahlil ve Metin Tenkidi*, haz. Fahri Ç. Derin (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2008), 229-36. Bununla birlikte Kara Mehmed Paşa'nın elçilik takririnin en sağlam ve eksiksiz nüshası, *Cevâhirü't-Tevârih*'te bulunmaktadır: Abubekir Sıddık Yücel, "Mühürdar Hasan Ağa'nın Cevâhirü't-Tevârih'i" (Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1996), 298-305. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri, nr. 846'daki tarihsiz nüsha, *Târîh-i Râşid*'den (Râşid Mehmed Efendi, *Târîh-i Râşid*, 6 cilt. [İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1282/1865], 1: 120-25) istinsah edilmiştir. Fındıklı Mehmed Ağa, eserinde takririn başka bir nüshasını daha verir: *Silahdâr Târîhi*, 2 cilt. (İstanbul: Devlet Matbaası, 1928), 1: 403-409.

23 Gustav Bayerle, "The Compromise at Zsitvatorok," *Archivum Ottomanicum* 6 (1980): 5-53.

bu tarihten sonra hudut boylarında önceden seçilen bir mahalde buluşup, geçerlilik süresi dolan veya bir sebeple yürürlükten kalkmış olduğuna inandıkları antlaşmaları yenilemek amacıyla, müzakereler yürütmeyi bürokratik bir gelenek haline getirdiler. Bununla birlikte, sınırda ele alınan meseleler hakkında ne karara varılırsa varılsın, antlaşma metinleri mutlaka ilgili saraylarda Ratifikation / ahidname formuna sokuluyordu.

Bu, her hâlükarda uzun zaman alan bir uğraştı. Örneğin 1606'da Jitvatorok'ta başlayan metin teatisi, 1612 tarihli ahidname kağıda dökülene kadar devam etti. Bu geliş gidişler arasında 1608'de İstanbul'a ulaşan Adam von Herberstein, I. Ahmed'e ait Hofburg'ta büyük bir şaşkınlık ve yeisle karşılanıp kabul edilmeyen bir ahidname nüshası bile taşıymıştı.²⁴ Hermann Czernin von Chudenitz 1616 yazında İstanbul'a geldiğinde, bir sene önce Viyana'da imzalanan metnin Osmanlı sultanı tarafından tasdik edilmesini sağlamaya çalışıyordu.²⁵ Keza 1629'da Osmanlı payitahtını hiç de hoş olmayan bir havada terk eden Hans Ludwig von Kuefstein, iki sene önce Macar sınırındaki Szöny'de imzalanan metnin içerdiği sorunlarla boğuşmaya devam ediyordu.²⁶ 1644'te Osmanlı sarayında ikinci kez kabul merasimine çıkan Hermann Czernin, 1642'de Szöny'de imzalanan antlaşmanın III. Ferdinand'a ait Ratifikation'unu getirmişti. 1645 Mart'ında I. İbrahim'in huzuruna çıkıp dönüş yolculuğu için müsaade istediğinde henüz elinde Osmanlı tasdiknamesi yoktu.²⁷ 1629-1643 arasında İstanbul'da Habsburg mukim elçiliğini

24Rudolf Neck, "Andrea Negroni: Ein Beitrag zur Geschichte der österreichischen-türkischen Beziehungen nach dem Frieden von Zsitvatorok," *Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs* 3 (1950): 166-95; Karl Nehring, *Adam Freiherrn zu Herbersteins Gesandtschaftsreise nach Konstantinopel. Ein Beitrag zum Frieden von Zsitvatorok (1606)* (München: R. Oldenbourg Verlag, 1983).

25Wagner, "Österreich und die Osmanen," 342-44; Adam Wenner, *Tagebuch der kaiserlichen Gesandtschaft nach Konstantinopel 1616-1618*, hrsg. Karl Nehring (München: Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München, 1984).

26Karl Teply, *Die kaiserliche Großbotschaft an Sultan Murad IV. im Jahre 1628. Des Freiherrn Hans Ludwig von Kuefsteins Fahrt zur Hohen Pforte* (Wien: Verlag A. Schendl, 1976); Peter Burschel, "A Clock for the Sultan: Diplomatic Gift-giving from an Intercultural Perspective," *The Medieval History Journal* 16/2 (2013): 547-63; Mahmut Halef Cevrioğlu, "The Peace Treaties of Gyarmat (1625) and Szöny (1627)," *Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi* 2/3 (2016): 67-86.

27Wagner, "Österreich und die Osmanen," 345-48; Petr Štěpánek, "War and Peace in the West (1644/5): A Dilemma at the Threshold of Fecility?," *Archiv orientální* 69/2 (2001): 327-40.

yürüten Johann Schmid zum Schwarzenhorn, bu uzun soluklu vazifenin dışında, 1649'da ortaelçi sıfatıyla İstanbul'a bir kere daha gelmişti. Mart sonunda IV. Mehmed'in huzuruna çıkan Johann Schmid, Osmanlı makamlarıyla yeni bir antlaşmanın koşullarını müzakere etti. Ertesi sene bu kez büyükelçi sıfatıyla Osmanlı diyarına gelen Johann Schmid, yanında III. Ferdinand'ın imzalı tasdiknamesi olduğu halde Osmanlı sarayına ancak 31 Ocak 1651'de girebilmişti.²⁸

Oysa Vasvar Antlaşması'nın imzalanmasının üzerinden bir buçuk ay bile geçmeden Osmanlı ve Habsburg hükümdarlarının tasdiknameleri, üstelik bir merasim eşliğinde, el değiştirmişti. O halde, Vasvar Antlaşması'nın ne zaman, nerede, kimler aracılığıyla kağıda dökülüp imzalandığı, antlaşma metinlerinin hangi vasıtalarla el değiştirdiği, tanzim edilen antlaşma maddelerinin Habsburg imparatoru I. Leopold ve Osmanlı sultanı IV. Mehmed tarafından nerede, ne zaman tasdik edildikleri ve nihayet tasdik edilmiş nihai nüshaların (Ratifikation / ahidname) muhatap devlet yetkililerine nerede ve nasıl teslim edilerek yürürlüğe konulduklarını ortaya çıkarmak önem taşımaktadır. Bu maksatla, Vasvar Antlaşması'na dair çağdaş birincil kaynaklar ve arşiv belgelerinden edinilen bilgileri bir kez daha bir araya getirerek, tarihî hikayenin baştan inşa edilmesi gerekmektedir.

Hikayenin başına dönülürse, bilhassa 1664 Temmuz'unda iki imparatorluk arasında barış akdedilmesinin yollarını arayan Habsburg daimî elçisi Simon Reniger ve Fazıl Ahmed Paşa, Osmanlı ordusunun 1 Ağustos'ta St. Gotthard'da yenilgiye uğramasının ardından 9 veya 10 Ağustos'ta Vasvar'daki Osmanlı ordugâhında bir araya gelmişlerdi. Burada uzun süredir üzerinde müzakere edilen hükümler, sefer ordularının içine düşmüş olduğu perişanlığın da etkisiyle, alelacele bir antlaşma metni şekline sokuldu. Reniger'e göre, ertesi gün Marcal nehri yakınlarında sadrazam otağında, iki nüsha halinde tertip edilmiş metinler, veziriazam kethüdası Semiz İbrahim Ağa ve tercüman Panayot Efendi'den (Panayotis Nikousios) ibaret ufak bir cemiyet huzurunda sessiz sedasız teati edildi.²⁹

28 Meienberger, *Johann Rudolf Schmid*, 21, 116-25.

29 OeStA, KA, *Alte Feldakten* 156, Simon Reniger von Renningen'in 27 Nisan 1666 tarihli *Finalrelationu*, vr. 67a-b; OeStA, HHStA, *Türkei I/137*, Konv. 2, vr. 94a-102b, S. Reniger'den I. Leopold'e rapor, 15 Ağustos 1664. Krş. Veltzé (hrsg.), "Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten," 142. Ayrıca bkz. Huber, "Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte," 583; Tóth, "The Circumstances and Documents."

Barış akdetmeye tam yetkili temsilci Reniger, Türkçe nüshayı sadrazamdan alırken, Fazıl Ahmed Paşa Latin lisanında tanzim edilmiş nüshayı teslim aldı.³⁰

Ne var ki, Osmanlı ve Habsburg murahhaslarının imzalayıp tamamladığı metin, ilgili hükümdarların tasdikinden geçene değin resmî bir hüviyet kazanmayacaktı. Bu sebeple Vasvar'da akdedilen antlaşmanın taraflarca onaylanıp resmen yürürlüğe girmesine kadar Habsburg ve Osmanlı askerî kuvvetlerinin harekâta devam etmekte serbest olması kararlaştırılmıştı. Bu bağlamda 1664'te Osmanlı ordugâhında bulunanlardan biri olan (bu haliyle de iki devlet arasındaki diplomatik ilişkilerin işleyişine dair belli bir öngörüsü olan) tezkireci Mustafa Zühdi, sadrazam imzası ve mührünü taşıdığı halde Reniger'e teslim edilen metni "kabale-i kaviyye" olarak nitelendiriyordu.³¹ Habsburg daimî elçisi Reniger, 15 Ağustos'ta Fazıl Ahmed Paşa imzalı metni Osmanlı ordusunun Vászony yakınlarında konakladığı esnada Veszprém üzerinden Habsburg başkentine yolladı.³² Viyana'ya ulaşan Osmanlıca antlaşma nüshası, Hofburg'ta hizmet eden bir tercüman marifetiyle İtalyancaya tercüme edildi.³³ (Ek I)

Aynı tarihlerde Osmanlı sadrazamı, elindeki Latince nüshayı IV. Mehmed'in onayına sunulmak üzere Edirne'ye yollamış olmalıydı. Vasvar'da imzalanan antlaşmanın Latince nüshasının ya da bu nüshadan yapılan Türkçe tercümenin, en geç 2 Eylül 1664 tarihinde, IV. Mehmed'in o esnada av gezisine çıktığı Edirne yakınlarındaki Çömlek köyüne ulaştırıldığı kesindir. Bu tarihi taşıyan ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde İbnülemin-Hariciye tasnifi içinde 408 numarayla muhafaza edilen belge, alt kısmında açıkça ifade edildiği üzere, Habsburg "kapı kethüdası"nın (Simon Reniger) mühür-

30Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 273-74.

31Mustafa Zühdi, *Ravzatü'l-Gazâ*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İ.Ü. TY. 2488, vr. 35a-36a.

32OeStA, KA, *Alte Feldakten* 156, Simon Reniger von Renningen'in 27 Nisan 1666 tarihli *Finalrelationu*, vr. 67b. Krş. Veltzé (hrsg.), "Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten," 142; Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 274.

33Antlaşmanın İtalyanca tercüme sureti, OeStA, HHStA, Türkische Urkunden, 1664 August 10, Friede von Vasvár künyesi altında aşağıda anılacak iki adet belgeyle birlikte aynı gömleğe yerleştirilmiş halde Avusturya Devlet Arşivi'ndedir. Bu belgeler, aşağıda incelenen diğer belgelerle birlikte henüz tasnif edilip kodlanmış değildir.

lediği Vasvar Antlaşması metninin “bilâ-fark” tercümesidir³⁴ (Ek II). Bu arada IV. Mehmed’in hususi tarihçisi Abdurrahman Abdi Paşa, Fazıl Ahmed Paşa’nın bir adamının 5 Eylül’de rikab kaymakamı Merzifonlu Kara Mustafa Paşa’yla beraber Çömlek köyünde IV. Mehmed’in huzuruna çıkmış olduğunu yazar.³⁵ O halde, Abdi Paşa’nın verdiği tarihte bir hata yoksa; diğer bir ifadeyle, Abdurrahman Abdi Paşa bu tek olaydan bahsetmiyorsa, 2 Eylül’de yapılan tercüme üç gün sonra Osmanlı padişahının inceleyip rızasını belirtmesi amacıyla IV. Mehmed’e sunulmuş olabilir.

I. Leopold, Habsburg devlet ricali ve özellikle imparatorluğuna bağlı Macar asilzadelerin baskısı yüzünden antlaşma metnini hemen tasdik etmedi. Ne de olsa Habsburg orduları başkomutanı Raimondo Montecuccoli’nin St. Gotthard’da kazandığı zafer sonrasında Hofburg’ta yüzler gülüyordu ve müttefik kuvvetlerin ne halde olduğunu bilmeyenlerin ilk aklına gelen, bir sene önce Osmanlıların eline geçmiş olan Uyvar’ı geri almak amacıyla bir sefer düzenleneceği olmuştu. 16 Ağustos’ta Reniger’in antlaşmanın Türkçe metnini yollamasından bir gün sonra, Johann Ferdinand von Portia riyasetinde toplanan Harp Şûrası’nda, iyimser bir şekilde, Uyvar’ın istirdadı için girişilecek askerî hamlelerin nasıl tertip edilebileceği bile tartışılmıştı. Bununla birlikte, ilerleyen günlerde müttefik ordusunu teşkil eden Habsburg kıtaları, prenslik kuvvetleri ve Fransız birlikleri arasındaki çekişme ve uyumsuzluğun böyle bir girişime kolayca müsaade etmeyeceği anlaşıldı. Kaldı ki R. Montecuccoli gibi, harp meydanlarının tozlu hakikatlerine aşina kurmaylardan gelen raporlar, müttefiklerin bir adım bile atamayacak derecede takatsiz kaldıklarını, askerlerin iâşe ve ibatesinin sağlanmasında ciddi aksaklıklar olduğunu ve hastalıkların gün geçtikçe muharip sayısını erittiğini ayan beyan ortaya koyuyordu. I. Leopold, nihayet biraz oyalandıktan sonra, 9 Eylül 1664’te Türkçe nüshadan tercüme edilerek tertiplenmiş Latince antlaşmayı tasdik ederek Ratifikation’u tekrar Reniger’e yolladı.³⁶ I. Leopold imzalı Ratifikation metninin orijinali bugün elimizde olmamakla beraber,

34 Belgenin sırt kısmında “1075 mâh-ı Saferinin fi 10 Çömlek köyünde sadr-ı a’zâmdan gelen sulha müte’alîk on mevâddin sûretidir” ibaresi kayıtlıdır.

35 Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi’-nâme*, 164.

36 Wagner, *Das Türkenjahr*, 442-64.

bunun yine Latince bir sureti Avusturya Devlet Arşivi'nde muhafaza edilmektedir³⁷ (Ek III).

Mustafa Zühdi'ye bakılırsa, Eylül'ün son günlerinde, Estergon beyi İskender Bey, Habsburg imparatorunun bir ulakla o esnada Uyvar'da bulunan Osmanlı ordugâhına mektuplar yollamış olduğu haberini gönderdi. Osmanlı sadrazamının ağalarından Tosun Mehmed Ağa,³⁸ 19 veya 20 Eylül'de I. Leopold'ün mektubunu ve antlaşmanın tasdikli metnini getiren görevliyi alıp getirmek üzere Komaran'a gönderildi.³⁹ Reniger, imparatorun tasdiknamesini 20 Eylül'de teslim aldığı teyit eder.⁴⁰ Keza Habsburg daimî elçisine göre, Fazıl Ahmed Paşa, bundan beş gün önce, 15 Eylül'de IV. Mehmed'in Vasvar'da imzalanan metni tasdik etmeye rıza gösterdiği haberini almıştı.⁴¹ Mustafa Zühdi'nin anlatımına göre, I. Leopold'e ait tasdikli metnin Osmanlı ordugâhına varışının ertesi günü, Habsburg yetkilileri sadrazamın huzuruna çıkıp hilat giydiler. Aynı gün Osmanlı padişahı adına Fazıl Ahmed Paşa "name-i hümayunun" kağıda dökülmesi emrini verdi.⁴² Mart 1664-Mart 1665 tarihlerinde Osmanlı ordu hazinesinden yapılan günlük harcamaları gösteren sefer ruznamçesi, 22-28 Eylül tarihleri arasında,

37OeStA, HHStA, Türkische Urkunden, 1664 September 9, Friede von Vasvár.

38Bu Mehmed Ağa, yine Fazıl Ahmed Paşa'nın kapı halkına mensup olduğunu bildiğimiz Haseki Mehmed Ağa'yla aynı kişi olabilir. Haseki Mehmed Ağa, bu örnekte Habsburg ulağının ve imparator mektubunun karşılanarak getirilmesinde olduğu gibi, 1663-1664'te Osmanlı sadrazamı adına bazı diplomatik görevler ifa etmişti. Mehmed Ağa, 1663 Ağustos'unda büyük ihtimalle Erdel prensi Apafi Mihály'le görüşmüş (Sächsische Landesbibliothek-Staats- und Universitätsbibliothek Dresden [SLUB], Eb. 387, vr. 110a, evâsıt-ı Muharrem 1074/14-24 Ağustos 1663. Atıfta bulunulan kaynak, Dresden kentindeki Saksonya Devlet ve Üniversite Kütüphanesinde muhafaza edilen ve Aralık 1660-Ağustos 1665 tarihlerini kapsayan bir ordu mühimmesidir.); Uyvar'ın fethini müjdeleyen mektubu IV. Mehmed'e götürmüştü (*Silahdâr Târîhi*, 1: 282) ve 1663 sefer yılı sonunda memleketine dönen Erdel hükümdarına eşlik etmişti (Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 205-206).

39Mustafa Zühdi, *Ravzatü'l-Gazâ*, vr. 36a-b.

40OeStA, KA, *Alte Feldakten* 156, Simon Reniger von Renningen'in 27 Nisan 1666 tarihli *Finalrelationu*, vr. 67b-68a. Krş. Veltzé (hrsg.), "Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten," 143.

41OeStA, HHStA, *Türkei I/137*, Konv. 2, vr. 144a, S. Reniger'den I. Leopold'e rapor, 25 Eylül 1664. Krş. Tóth, "The Circumstances and Documents."

42"nâme-i hümayûn tahrîr ve ihzâr olunması emr ü fermân." Mustafa Zühdi, *Ravzatü'l-Gazâ*, vr. 37b.

iki ayrı vesileyle dağıtılan hilatlerden en az iki tanesinin “sulh haberinin” gelişine istinaden, Habsburg daimî elçisi ve tercümanına ih-san edildiğini açıkça bildirir. Bu ikisinin hemen yanına, Reniger’in aynı gerekçeyle kaydedilen “kapıcılar kethüdası” büyük ihtimalle tasdiknameyi Habsburg mukim elçisi için Viyana’dan getiren adamıyla aynı kişiydi.⁴³

Görünen o ki reisülküttap Acemzade Hüseyin Efendi, Uyvar’daki Osmanlı ordugâhında bizzat Fazıl Ahmed Paşa nezaretinde 22-27 Eylül tarihleri arasında I. Leopold’dan gelen Ratifikation’a karşılık teati edilmek üzere IV. Mehmed namına bir ahidname metni kaleme aldı.⁴⁴ Mustafa Zühdi, tam da 20 Eylül’de I. Leopold’ün tasdiknamesinin gelişiyile Uyvar sahrasında yaşanan diplomatik hareketliliği anlattığı satırlarda, Fazıl Ahmed Paşa’nın “vekil-i mut-

43 Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA], Kamil Kepeci [KK] 1960, s. 108, 1-7 Rebiülevvel 1075/22-28 Eylül 1664: “Kethüda-yı bâb-ı Nemçe der-âverden-i haber-i sulh der-menzil-i Uyvar, 1 hil’at-ı hâss ve tercümân-ı Nemçe der-âverden-i haber-i sulh der-menzil-i mezbûr, 1 hil’at-ı hâss.” Ruznamçe defterindeki kaydın tarihine bakılırsa, Hacı Mustafa Paşa’nın Habsburg elçisi için satın aldığı iki hilatın bu merasimle ilgili olması pek muhtemeldir. BOA, KK. 1960, s. 73, 3 Rebiülevvel 1075/24 Eylül 1664: “Bahâ-yı serâser ve mesârif-i hil’at-ı abâi berây-ı ilç-i-yi Nemçe be-ma’rifet-i Hacı Mustafa, 26.720 akçe.”

44 İlmiye tarikinde geçirdiği günlerde hat sanatında epeyce yol kat etmiş olan Fazıl Ahmed Paşa, ahidname metninin inşasına nezaret etmekten çok daha fazlasını yapmış olabilir. Fazıl Ahmed’in hattatlığına dair bkz. Muhammed Fatih Çalşır, “A Virtuous Grand Vizier: Politics and Patronage in the Ottoman Empire during the Grand Vizierate of Fazıl Ahmed Pasha (1661-1676)” (Doktora Tezi, Georgetown University, 2016), 61-64. Mühürdar Hasan Ağa’nın ifadesine göre, Osmanlı sadrazamı iş kalem tutmaya gelince çok zor beğeniyordu. “El-Hakk cümle küttâb ve re’îs ve tezkireci kendüsi yanında kalem çalmak havf u hayâ iderlerdi. Ol dahî elbette iki yazdığı kelimelerinde bir yanlış bulurdu. Kimsenün mektûbın begenmezdi.” (Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü’l-Tevârih*, 195). En nihayetinde Mustafa Zühdi’nin söyledikleri Fazıl Ahmed’in 1664 Eylül’ünde ahidnamenin inşasına epeyce müdahale etmiş olabileceğine işaret eder: “...tahrîr ve ihzârı fermân buyurulan nâme-i hümâyûnu ol lisân-ı hâme-i mu’ciz-beyânında yenâbî-i hikmet cârî ve kelâm-ı mü’essiri mânend-i kilâb ahvâl-i âleme sârî fenn-i hikmette mes’ele amûz-ı lokmân ve sanâyi’-i bedî’ada üstâd-ı hâce-i cihân olan müşârûn-ileyh sadr-ı âzam-ı âlî-şân hazretlerinin kilki-bedi’ü’l-beyânları ki ka’rîm-i efkârın gavvâsı ve bahr-ı ukûl ve derrâkın gavta-zen bî-kıyâs ve hass’ül hâssıdır sâhil-i beyâna getürdüğü lâli-şâhvârî muma-ileyhe re’îsü’l-küttâb Acemzâde Hüseyin Efendi Hazretleri dahî sımat-ı tahrîre getürüp ... mehfûmu üzre bir nâme-i şehinşâh-ı sultânî resm ü tahrîr ve bir ahd ü misâk-ı şehriyârî bast ü takrîr...” (Mustafa Zühdi, *Ravzatü’l-Gazâ*, vr. 37b-38b).

lak” sıfatına göndermede bulunma lüzumunu hissediyordu.⁴⁵ Veziriazamın evrak işlerini takip etmekle yükümlü Mühürdar Hasan Ağa'nın, Osmanlı padişahı adına hazırlanan metni görmüş olduğu muhakkaktı. Uyvar'da kağıda dökülen Osmanlı metninde Hüve'l-muîn, besmele ve tuğranın altın suyuyla yazılmış olduğunu eserini okuyanların dikkatine sunmak adına, eserine derç ettiği “name-i hümayun” suretinin hemen başına bilgi notu olarak eklemiştir.⁴⁶ Mühürdar Hasan Ağa'nın konuyla ilgili verdiği bilginin sıhhatinden şüphe etmek için geçerli bir sebep görünmemektedir. Nitekim benzer şekilde Osmanlı müellifi, eserine kaydettiği I. Leopold'e ait tasdiknamenin 9 Eylül 1664 (17 Safer 1075) tarihli olduğunun ayırdındadır.⁴⁷

Netice itibarıyla 27 Eylül'de sadrazam otağında tertip edilen bir merasim eşliğinde I. Leopold'den gelen tasdikname IV. Mehmed adına hazırlanan ahidnameyle mübadele edildi. Bu kez, Ağustos ortalarında, Marcal nehri kenarında gözlerden ırak, birkaç kişi arasında cereyan eden metin değişiminin aksine, Osmanlı sefer ordusunda hazır bulunan birçok üst düzey idari ve askerî rical törene iştirak etmişti.⁴⁸ Mühürdar Hasan Ağa'ya bakılırsa, antlaşma metinlerinin değiştirildiği merasimde, IV. Mehmed namına tertiplenmiş name teslim edilirken bütün Osmanlı ricali ayağa kalktı ve iskemlede oturmakta olan Habsburg elçisi S. Reniger de ayağa kalkarak eline aldığı belgeyi öpüp alına götürdü. Habsburg mukim elçisi 27 Eylül'deki merasim sonunda küçük elçi payesiyle taltif edilerek (büyük ihtimalle sulh antlaşmasını Osmanlı makamlarına takdim etme vazifesini üstlenmiş olmak sıfatıyla) semmur kürk giydirildi; kendisine donanmış bir at hediye edilirken yakın maiyetine hilatler ihsan edildi.⁴⁹ Sefer ruznamçe defteri, tabiatıyla belge teatisinin nasıl seyrettiğine dair bir anlatı sunmasa da, Mühürdar Hasan Ağa'nın o gün yaşananlara dair verdiği bazı bilgileri doğrudan teyit eder. Buna göre, 22-28 Eylül tarihleri arasında bir vakitte (mevcut bilgilerimiz muvacehesinde 27 Eylül tarihini vermemizde bir sakınca yoktur), “elçi-yi kral-ı Nemçe”ye bir semmur hilat ve-

45 Mustafa Zühdi, *Ravzatü'l-Gazâ*, vr. 37b-39a. Benzer bir atıf için bkz. *İsâ-zâde Târîhi (Metin ve Tahlil)* haz. Ziya Yılmaz (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1996), 85.

46 Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 282-86.

47 Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 281-82.

48 OeStA, HHStA, Türkei I/137, Konv. 3, vr. 8a-16a, S. Reniger'den I. Leopold'e rapor, 1 Ekim 1664; Mustafa Zühdi, *Ravzatü'l-Gazâ*, vr. 38b-39b.

49 Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 280-81.

rilirken, tercüman ve kapıcılarına kıdemlerine göre hilatler tahsis edilmişti. Reniger de, Mustafa Zühdi gibi, 27 Eylül'deki merasimin kalabalık bir hâzırûn kitlesi huzurunda cereyan ettiğini bildiriyordu; ama görünen o ki, veziriazam otağında bulunanların yalnızca bazıları, yani Vasvar Antlaşması'nın tasdik sürecinde o veya bu şekilde yer almış kimseler hilatle ödüllendirilmişti. Bu kişilerden Acemzade Hüseyin Efendi, reisülküttap olması hasebiyle, Osmanlı ahidnamesinin oluşturulmasında doğrudan rol oynamıştı. Birinci tezkireci Ali Efendizade büyük ihtimalle yine Osmanlı tasdikli nüshasının tertibinde üstlendiği hizmet karşılığında bir hilat almıştı. Bu arada Eğri beylerbeyi Halil Paşa, ağaları ve bazı adamlarıyla birlikte, ya Reniger'in adamının sınırdan sağ salım Uyvar'a getirilmesine eşlik ettiği ya da Osmanlı ordugâhında tertiplenen alayda üstlendiği vazife nedeniyle, bu isimlerin arasına girmişti. En nihayetinde, Reniger'e tahsis edilmiş yeniçeri bölüğünün çorbacısı 27 Eylül'de tasdikli antlaşma metinlerinin el değiştirdiği merasimde kendi adına bir hilat aldı.⁵⁰

III.

Vasvar Antlaşması'nın IV. Mehmed namına tasdikini gösteren ahidname 22-27 Eylül arasındaki günlerden birinde tamamlanmış olmalıydı; zira, metnin üzerine evâil-i Rebiülevvel 1075 (22 Eylül-1 Ekim 1664) tarihi atılmıştı. Kanaatimce, Reniger'in 3 Ekim'de bir adamıyla Viyana'ya yolladığını belirttiği sultan tasdiknamesi (*Sultans Ratification*),⁵¹ Papp'ın, Haus-, Hof-, und Staatsarchiv'de Türkische Urkunden serisi içinde 22.09.1664-01.10.1664 tarihiyle tespit ettiği Vasvar Antlaşması metninden başkası değildir. Epeyce geniş ve uzun iki ruloya dolanmış muazzam derece uzun belgenin en tepesi IV. Mehmed'in altın sarısı tuğrasıyla süslü iken, metnin sol alt köşesinde "buyruldu sahrâ-yı kal'a-yı Uyvar" ibaresi kayıtlıdır. Belgenin son satırında belirtilen tarih şu ana değin anlatılanlara mutabık şekilde evâil-i Rebiülevvel 1076/22.09.1664-01.10.1664'tür.⁵² Başka bir deyişle, tarihî kaynakların tanıklık ettiği

50 BOA, KK. 1960, s. 108.

51 OeStA, KA, *Alte Feldakten* 156, Simon Reniger von Renningen'in 27 Nisan 1666 tarihli *Finalrelationu*, vr. 68a. Krş. Veltzé (hrsg.), "Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten," 143.

52 Ahidname metninin saklandığı büyükçe kutunun üstündeki ibarelere göre şöyle bir künye ortaya çıkmaktadır: OeStA, HHStA, Türkische Urkunden,

üzere, I. Leopold'ün 9 Eylül 1664 tarihli Ratifikation'una karşılık IV. Mehmed namına Viyana'ya yollanan ahidname metni Fazıl Ahmed Paşa'nın girişimleriyle Uyvar'da tertip edilmiştir. Nitekim Mühürdar Hasan Ağa, "küçük elçi"nin, yani 27 Eylül'deki merasimde küçük elçi ilan edilen Reniger'in, padişah namına, sadrazamın öneyak olmasıyla ve reisülküttabın hattıyla kağıda dökülen ahidnameyi I. Leopold'e yollamış olduğu hususunda aynı fikirde-dir.⁵³ Macar asilzadesi Ferenc Nádasdy 4 Ekim'de Johann Rottal'a yazdığı mektubunda, Bruck an der Leitha'da Simon Reniger'in kâtipleriyle karşılaştığını yazmıştı. F. Nádasdy, biraz da hayıflanıp iç çekerek, barış antlaşmasının Viyana'ya götürülen, kendi ifadesiyle, *in originali* metnini ellerine alıp dokunan ilk Macar olduğunu söylüyordu.⁵⁴

XVII. yüzyılın ikinci yarısına ait Alman havadis derlemelerine bakılırsa, 27 Eylül'de Osmanlı sadrazamından teslim alınan ahidnameyi Viyana'ya götüren heyette bazı Osmanlı ileri gelenleri de bulunuyordu. *Ortelius continuatus* ve *Diarium Europaeum*'da anlatılanlara göre, 5 Ekim'de, Yusuf Ağa'nın başını çektiği on kişilik bir Osmanlı heyeti Viyana'ya gelmişti. 8 Ekim'de Wenzel Eusebius von Lobkowitz'in huzuruna çıkan Yusuf Ağa, bu görüşme esnasında Fazıl Ahmed Paşa imzalı itimatnamesini gösterdiği gibi, IV. Mehmed'den I. Leopold'e yazılmış bir "mektubu" teslim etti.⁵⁵

1664 VIII 10, Friede von Vasvár. Arşiv çalışanlarının belgenin sırt kısmına aldıkları nota bakılırsa, söz konusu belge 23 Eylül 1987 tarihinde "yeniden ortaya çıkarılmıştır." IV. Mehmed ismine düzenlenen ahidname metni Habsburg makamları tarafından İtalyancaya tercüme edilmişti (OeStA, HHStA, Türkische Urkunden, 1664 December 27, Ek IV).

53 Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 282.

54 Magyar Országos Levéltár, Nádasdy család nádasdladányi levéltára, P 507 A V. 554, Ferenc Nádasdy'den Johann Rottal'a mektup, 4 Ekim 1664, Pottendorf'dan naklen Katalin Toma, "Der Friede von Eisenburg 1664 und seine Auswirkung auf die Positionierung der ungarischen politischen Elite," *Frieden und Konfliktmanagement in interkulturellen Räumen. Das Osmanische Reich und die Habsburgmonarchie in der Frühen Neuzeit*, hrsg. Arno Strohmeier, Norbert Spannenberger (Stuttgart: Franz Steiner-Verlag, 2013), 185.

55 Martin Meyer (Philemerici Irenici Elisii), *Ortelius Continuatus, Das ist der Ungarischen Kriegs-Empörungen/Fernere Historische Beschreibungen...* (verlegt durch Paul Fürsten/ Kunst- und Buchhändler in Nürnberg, getruckt zu Franckfurt am Mäyn bey Daniel Fiebet, im Jahr 1665), 358; Martin Meyer, *Diarium Europaeum Insertis quibusdam, maximè verò Germano-Gallo-Hispano-Anglo Polono Sueco-Dano-Belgo-Turcicis Actis Publici*, 45 cilt. (Franckfurt am Mäyn, in Verlegung Wilhem Serins, 1665), 11: 499.

Vani Mehmed Efendi'ye atfedilen bir münşeât mecmuasında yer alan hicri 1075 tarihli bir mektup, inşa edilen olay örgüsüne güvenilebileceğini göstermektedir. Fazıl Ahmed Paşa'dan I. Leopold'ün "başvekili" Wenzel Eusebius von Lobkowitz'e gönderilen mektupta, IV. Mehmed'in Vasvar Antlaşması'na rıza verip onayladığı bildirildiği gibi, mektubu Viyana'ya taşıyanın sadrazamın kendi adamlarından Yusuf Ağa olduğu da açıkça yazılmıştır.⁵⁶ O halde, antlaşma tasdiknamelerinin yazımı ve resmen el değiştirmesine şahitlik eden Osmanlı müverrihlerinin akıl yürütme yöntemlerini izlersek, Uyvar'daki merasim esnasında I. Leopold'den gelen Ratifikation'u Fazıl Ahmed Paşa'ya teslim etmesi için "küçük elçi" payesi verilen Reniger'e karşılık, bu kez bir Osmanlı "küçük elçisi", ahidname metnini Viyana'ya götürmekle görevlendirilmiş olabilir. Bu haliyle tasdikli metinlerin teatisi, ilgili elçiler vasıtasıyla aslen Osmanlı sadrazamı ve Habsburg Harp Şûrası başkanı (*Hofkriegsratpräsident*) arasında gerçekleşmiş olacaktı.⁵⁷ *Theatrum Europaeum*'da verilen bilgi bu kanaati pekiştirecek cinstendir. Bu Alman havadis derlemesinin 1664 Ekim'i bahsinde bir Türk çavuşunun (Yusuf Ağa'yı kastettiği düşünülebilir), maiyetiyle beraber

56 Hamza Konuk, "Vânî Mehmed Efendi'nin Münşe'âtı (Transkripsiyon Tahlil ve Değerlendirme)" (Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2001), 207-208.

57 Osmanlı makamları, diplomatik muhaberatı en başından itibaren Wenzel Eusebius von Lobkowitz'i muhatap kabul etmişlerdi. Tımsıvar valisi Ali Paşa, 2 Ekim 1662'de, Erdel'deki karışıklıkları müzakere etmek için Lobkowitz'e bir mektup göndermişti: Huber, "Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte," 570-71. Fazıl Ahmed Paşa, 15 Kasım 1663'te Lobkowitz'e (Duca di Sagan) Budin'den bir mektup yollamıştı: Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 207-208. Keza Osmanlı ordusunun 1664 Temmuz'unda Râba nehri boyunca ilerlediği günlerde Wenzel Eusebius von Lobkowitz'den Fazıl Ahmed Paşa'ya bir mektup ulaşmıştı: Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 270-71. En nihayetinde, 10 Ağustos'ta Vasvar'da kağıda dökülen antlaşma metni, Fazıl Ahmed Paşa'nın Lobkowitz'e hitaben bir mektubuyla birlikte Viyana'ya gönderilmişti. Mektup, 20 Ağustos'ta İtalyancaya tercüme edilmişti (OeStA, HHSStA, Türkei I/137, Konv. 2, vr. 76a-78b). Wenzel Eusebius von Lobkowitz ve Habsburg dış siyasetinde tuttuğu mevki hakkında bkz. Stefan Siennell, "Die Ersten Minister Kaiser Leopolds I.: Johann Ferdinand von Portia und Wenzel Eusebius von Lobkowitz," *Der zweite Mann im Staat. Oberste Amtsträger und Favoriten im Umkreis der Reichsfürsten in der Frühen Neuzeit*, hrsg. Michael Kaiser-Andreas Pečar (Berlin: Duncker & Humblot, 2003), 317-30; Stefan Siennell, *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof* (Frankfurt a. M.: Peter Lang, Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2001), 91-93.

barış antlaşmasını teslim etmek üzere Viyana'ya geldiği belirtilir. Aynı kaynağa göre, Uyvar'daki Osmanlı ordugâhından antlaşma metnini getiren Osmanlı heyetinin beraberinde Habsburg mukim elçisi Reniger'e bağlı bir beyzade de yer almaktadır.⁵⁸ Şayet bu kişi, Reniger'in *Finalrelation*'unda 3 Ekim itibarıyla sultan tasdiknamesini Viyana'ya götürmek için yola çıkan adamıyla, yani Ferenc Nádasdy'nin Viyana yolu üzerinde karşılaştığı Reniger'in kâtiibiyle aynı şahıssa, manzara biraz daha belirginleşir. En nihayetinde, diplomatik temasların her aşamasında Fazıl Ahmed Paşa'nın yanında bulunan kethüdası Semiz İbrahim Ağa, 9 Ekim'de, Merzifonlu Kara Mustafa'yla beraber huzuruna çıktığı IV. Mehmed'e barışın yürürlüğe girdiği haberini getirmiştir.⁵⁹

IV.

Vasvar Antlaşması'nın akdedilip tasdik edilmesi sürecinden günümüze kalan, Osmanlı bürokrasisinin elinden çıkma veya çağdaş Osmanlı tarihçilerinin eserlerinde yer verdikleri metinleri iki tarih başlığı altında toplayabilmek mümkündür. Rába nehri kenarında Vasvar'da imzalanan ilk metin 16 Muharrem 1075 / 9 Ağustos 1664 tarihini taşıyordu ve Habsburg mukim elçisi Reniger tarafından 15 Ağustos'ta tasdik edilmek üzere Viyana'ya yollanmıştı. Bunun haricinde, I. Leopold'den gelen Ratifikation'la mübadele edilmek üzere, Uyvar'daki Osmanlı ordugâhında IV. Mehmed adına, onun rızasıyla hazırlanan ahidname, evâil-i Rebiülevvel 1075 / 22 Eylül-1 Ekim 1664 tarihini taşıyordu.⁶⁰ Keza bazen dönemin Osmanlı kaynaklarında, esasen Mühürdar Hasan Ağa ve onun eseriyle bağlantılı diğer yazma nüshalarında, tarihsiz olarak kaydedilen ahidname

---

58Martin Meyer, *Theatrum Europaeum oder ausführliche und warhafftige Beschreibung aller und jeder denkwürdiger Geschichten...*, 21 cilt. (Frankfurt am Mäyn, in Verlegung Matth. Merian, 1672), 9: 1247. Krş. Joseph von Hammer, *Geschichte des Osmanischen Reiches*, 10 cilt. (Pest: C. A. Hartleben's Verlage, 1830), 6: 145; 9 (1833): 329; Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968), 17, 228.

59Abdurrahman Abdi Paşa, *Vekâyi'-nâme*, 165-66.

60Papp, "Szabadság vagy járom?," 640-43; Tóth, "The Circumstances and Documents."

nüşhasının, metin yapısı ve muhteva itibariyle, 22 Eylül-1 Ekim 1664 metninin suretlerinden ibaret olduğu kolayca fark edilebilir.⁶¹

Bu itibarla, Osmanlı bürokrasisinin sonraki nesillerinin Uyvar'da 1664 Eylül'ün sonlarında tanzim edilen metni ahidname olarak tanımladıklarını tespit etmek önemlidir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde *Bâb-ı Âsâfi, Divan-ı Hümayun Defterleri, Düvel-i Ecnebiye Defterleri* (A.DVN.DVE) arasında 57/1 numarayla kayıtlı, 1568'de akdedilen barıştan XVIII. yüzyılın sonlarına değin Osmanlı ve Habsburg devletleri arasında hayata geçirilen antlaşmaları ihtiva eden bir sicil defteri, bulmacanın çözümünde modern araştırmacılara yol gösterebilecek evsftadır. Defterin 17-19. sayfaları arasında "Bin yetmiş beş senesinde tecdîd-i ahd olundukda taraf-ı hümâyûndan Nemçe çasarına virilen ahd-nâmedir" başlığını taşıyan metin, Mühürdar Hasan Ağa ve ondan iktibasla Uyvar'dan Viyana'ya yollanan ahidname metnini veren Osmanlı kaynaklarının paylaştığı metnin aslına sadık bir sureti olmanın ötesinde, antlaşmanın bu kaynaklarda (evâil-i Rebiülevvel 1075 tarihli metinde) yer almayan maddelerini de ihtiva eder. Antlaşma maddeleri, 16 Muharrem tarihli Vasvar Antlaşması'nın Reniger ve Fazıl Ahmed Paşa arasında el değiştiren ilk nüshasında tarif edilen maddelerden daha muhtasar halde, ahidnameye mahsus davet, unvan, nakil ve tekid kısımlarının arasına kaydedilmiştir. Bunu takiben, aynı defterin 19-20. sayfalarında "Bin yetmiş beş senesinde Uyvar altında müzâkere olunan sulhun mevâdd kâğıdıdır fi 16 Muharrem sene 1075" başlığıyla tesmiye olunan metin ise, isminden anlaşılacağı üzere, Vasvar'da kararlaştırılan barış maddelerini saymaktadır. Ne var ki, antlaşmanın bu suretinde, *Muâhedât Mecmûası*'nda temin edilen metinde olduğu gibi, bazı maddelerde ilave ifadeler dikkati çeker.⁶² S. Papp, antlaşmanın Erdel'e ilişkin ilk iki maddesinin girişinde, diğer nüshalarda bulunmayan ilave ifadelerin var-

61 Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 282-86; Erzurumlu Osman Dede, *Târih-i Fâzıl Ahmed Paşa*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, no. 909, vr. 31b-33a; *Târih-i Fazıl Ahmed Paşa Feth-i Kandiye*, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, TY. 6062, vr. 2a-7a (13 Safer 1194/19 Şubat 1780 tarihinde istinsah edilen eserde söz konusu metin ahidname olarak tarif edilmektedir). Mühürdar Hasan Ağa'nın eseri ve onunla bağlantılı yazma nüshaları hakkında bkz. Abdülkadir Özcan, "Cevâhirü't-Tevârih," *DA*, 7: 434-35.

62 Mahmud Mesud Paşa, *Muâhedât Mecmûası*, 5 cilt. (İstanbul: Ceride-i Askeriye Matbaası, 1297), 3: 89-92.

lığını 2003 tarihli çalışmasında tespit etmişti.⁶³ Bununla birlikte A.DVN.DVE 57/1, 19-20. sayfalardaki antlaşma suretiyle *Muâhedât Mecmûası*'nda nakledilen metnin diğer maddeleri bir arada okunduğunda; benzer ilavelerin üç, altı, dokuz ve onuncu maddelerde de yer aldığı görülür. Vasvar Antlaşması'nın IV. Mehmed'e sunulan tercümesinde yer almadığı halde, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde saklanan "Nemçelü Ahid Defteri"⁶⁴ ve *Muâhedât Mecmûası*'nda bire bir aynı şekilde boy gösteren fazladan ibareler, metinlerin dil yapısı ve cümle devamlılıkları nazar-ı itibara alındığında, sonraki bir devirde Osmanlıların Habsburg devletiyle yaptığı ikili anlaşmaları derleyen bir (veya daha fazla) Osmanlı kâtibinin hizmet içi kullanıma öncelik veren açıklayıcı bilgi notlarından ibaret gibi görünmektedir.⁶⁵ Anlaşılan o ki, *Muâhedât Mecmûası*'nda nakledilen Vasvar Antlaşması metni, A.DVN.DVE 57/1'den veya bu sicil defteriyle beraber *Muâhedât Mecmûası*'na kaynaklık eden ortak bir kaynaktan alınmıştır. Dahası, aynı başlığı takiben, "ahd-nâmenin tahrîri târihi fi evâil-i Ra sene 1075 Uyvar sahrasında verildi" kaydı düşülerek defterin 17-19. sayfalarında, sözü edilen antlaşma suretinden hemen önce geçen "ahidname"ye atıfta bulunulmuştur. Bu takdirde *Muâhedât Mecmûası*'nda "evâil-i Zilkade" (16-25 Mayıs 1665) olarak tarihlenen metnin A.DVN.DVE 57/1'de kayıtlı suretle aynı olduğu düşünülmelidir.

63 Papp, "Szabadság vagy járom?," 641. Bu arada kafa karıştırıcı bir husus, A.DVN.DVE 57/1'de kaydedilen "mevâdd kâğıdı" suretinin Uyvar altında müzakere edildiğinin belirtilmiş olmasıdır. Bildiğimiz kadarıyla Uyvar'da ayrıca bir müzakere yürütülmemiş; Vasvar'da kararlaştırılan hükümlerden oluşturulan metinler, I. Leopold ve IV. Mehmed'in tasdikinden sonra Uyvar'daki Osmanlı ordugâhında resmen el değiştirmişlerdi.

64 *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2. bas. (İstanbul: Başbakanlık Basımevi, 2000), 87.

65 "Evvelki mâdde, Erdel memleketinden Nemçe askerinin ihrâc olunması mâddesidir evvelki ahd-nâmede yoktur; ikinci mâdde, Erdel'e müte'allik ahvâldir evvelki ahd-nâmede yoktur hîn-i sulhde sulh için Erdel vilâyetinden Nemçe'ye virilen varmege (vârmegye) didikleri yedi nâhiye birdendir; üçüncü mâdde, Erdel'e müte'allik ahvâldir bu dahî bâlâda işâret bulunduğu üzre varmegedendir (vârmegye); altıncı mâdde, Kanije kurbunda ihdâs olunup kuvve-i kâhire ile hedm olunan kal'a tekrâr tarafeynden yapılmaya; dokuzuncu mâdde, çete ahvâldir; onuncu mâdde, sulh ve istibdâl-i ilçi ve pişkeş ahvâldir. Altıncı maddedeki ilavenin antlaşma hükümlerinin anlamında sapmaya yol açabileceği akla gelebilir; lakin bu kaydı takiben antlaşma metninde aynı manaya gelen bir cümle zaten mevcuttur: 'zıkr olunan hareketlerin sebebiyle Kanije'ye karib ihdâs olunan kal'a bundan sonra tarafeynden tekrâr yapılmaya ve muhâfaza olunmaya.'"

Bu durumda, evâil-i Zilkade 1075 (16-25 Mayıs 1665) tarihli üçüncü bir metnin varlığından ziyade, *Muâhedât Mecmûası*'nda temin edilen suretin tek bir nokta (“.”) farkıyla hatalı bir şekilde tarihlenmiş olduğunu düşünmek akla daha yatkındır.⁶⁶ Kaldı ki, 1665 Mayıs'ı ortasında tertiplenen bir metnin, farz edildiği üzere, Habsburg büyükelçisi Walter Leslie'ye ya da aynı vazifeyle Viyana'ya giden Osmanlı büyükelçisi Kara Mehmed Paşa'ya teslim edilmiş olması pek muhtemel değildir. Leslie, Edirne'ye 1 Ağustos 1665'te gelmiş ve İstanbul'a 7 Eylül'den önce ayak basmamıştır. Dahası, Habsburg elçisi, IV. Mehmed ve Fazıl Ahmed Paşa'nın Çanakkale taraflarına çıktıkları gezi yüzünden, Osmanlı başkentinde bir süre daha diplomatik bir faaliyet icra edemeden beklemek zorunda kalmıştı. Leslie, Osmanlı sadrazamıyla İstanbul'daki ilk görüşmesini 27 Ekim'de gerçekleştirdi.⁶⁷ Benzer şekilde, Kara Mehmed Paşa'nın Viyana'ya doğru yola koyulmadan evvel, İstanbul'da Mayıs 1665 ortalarında tanzim edilen bir metni yanına almış olması mümkün değildi; çünkü 1665 Ocak sonlarında Edirne'den hareket eden Osmanlı elçisi, en geç Mart başında o tarihte hâlâ Belgrad'da bulunan Fazıl Ahmed Paşa'yla görüşmüştü.⁶⁸ Zaten iki elçi arasındaki mübadele 30 Mayıs 1665'te Komaran'da gerçekleşecekti.⁶⁹

66 Rebiülevvel (Ra) yerine sehven Zilkade (Za). Aslına bakılırsa, *Muâhedât Mecmûası*'nda verilen başlıktaki tek hata bu değildir (s. 89): “Bin altmış (!) beş senesi evâil-i Zilkade'sinde Uyvar sahasında tanzim olunmuş olan senedin sûretidir.” Mahmut Halef Cevrioğlu, A.DVN. DVE 57/1 nolu defterde, benzer bir hatayı, Szóny antlaşmasının 1628 tarihli ahidnamesinde bulmuştur. Ahidname suretinin üstünde verilen başlıkta, ahidnamenin tertip edildiği dönemin sultanı defterin kâtibi (veya kâtipleri) tarafından IV. Murad yerine sehven I. Ahmed yazılmıştır: Cevrioğlu, “The Peace Treaties,” 73.

67 Kolçak, “Habsburg Elçisi Walter Leslie'nin,” 58-64; Kolçak, “Walter Leslie Habsburg követ,” 98-125.

68 S. Reniger, Kara Mehmed Paşa'nın Belgrad'a 2 Mart 1665'te geldiğini yazar (OeStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 65a, S. Reniger'den I. Leopold'e, 3 Mart 1665, Belgrad. Evliya Çelebi, Osmanlı elçisinin gelişini biraz daha erken bir vakte tarihler: Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zıllı, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, 7. Kitap: *Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*, haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003), 53.

69 Osmanlı ve Habsburg sefaret heyetlerinin sınırda mübadelesi hakkında bkz. OeStA, HHStA, Türkei I/138, Konv. 1, vr. 216a-b (Habsburg sefaret kâtibinin günlük notları); Evliya Çelebi, 7: 77-80; Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 298-99 (Kara Mehmed Paşa'nın elçilik takriri); Paul Tafferner, *Der Röm. Kay. May. Leopoldi I. An Deß grossen Türcken Sultans Mehmet Cham Ottomanische Porten Anno 1665. den 25. May abgeordnete Botschafft, Welche Ihro Hochgrafl. Excellenz, etc. Herr, Herr Walther*

V.

Bu takdirde, Vasvar'da akdedilen antlaşmanın tasdikli nüshalarının, hangi saiklerle iki devlet arasında büyükelçi seviyesinde bir diplomatik alışveriş beklenmeden, Osmanlı ve Habsburg kuvvetlerinin henüz cephede olduğu aylarda el değiştirdiğinin izah edilmesi gerekmektedir. Bu sorunun yanıtı, 1663-1664 Osmanlı-Habsburg savaşını çevreleyen sosyopolitik ortamla en az üç bakımdan ilgili görünmektedir: (i) I. Leopold'ün içinde bulunduğu zorlu şartlar Osmanlılar ve Habsburglar arasındaki barış antlaşmasının vakit kaybedilmeden tasdik edilerek yürürlüğe girmesini gerektiriyordu; (ii) Fazıl Ahmed Paşa'nın şahsında tebarüz eden Köprülü iktidarı bu hızın gerektirdiği otonom karar alma mekanizmasına sahipti; (iii) taraflar XVII. yüzyıl boyunca İstanbul veya Viyana'ya dönülmeden diplomatik işlemleri en son noktasına götürebilecek yordamları geliştirmişlerdi. Bu üç açıklayıcı veçhenin, o veya bu şekilde, birbirleriyle irtibat halinde olduğu ve 1664'te iki devlet arasındaki çarpışmaların bitişini müteakip (ama esasen 1663 Nisan'ında Osmanlı sarayının resmen savaş ilanı yaptığı zamandan itibaren) vuku bulan diplomatik gelişmelere şekil verdiği açıktır.

Osmanlı ve Habsburg temsilcileri arasında 1662'den beri üzerinde müzakere edilen ve nihayet Vasvar'da son hali verilen antlaşma metni, aslen tasdik edilip hayata geçirilmeyi bekleyen bir ateşkes olarak tanzim edilmişti.⁷⁰ Marcal nehri kenarında el değiştiren metinler, nihayet Habsburg ve Osmanlı hükümdarlarının onayı alınıp geri dönene değin muharip orduların harekete devam etmelerine müsade edilmişti. Osmanlı sadrazamı Fazıl Ahmed Paşa, IV. Mehmed'in, 1664'te St. Gotthard'daki mağlubiyete rağmen bir önceki sefer yılının kazanımlarını büyük ölçüde koruyan şartlarla dolu Vasvar Antlaşması'na itiraz etmeyeceğini düşünüyor olmalıydı. Buna karşın Osmanlı veziriazamı, Habsburg hükümdarı I. Leopold'ün üzerindeki kamuoyu baskısının farkındaydı; birilerinin I. Leopold'ü Uyvar'ı Osmanlılara bırakan bir antlaşma metnine mührünü koymaktan alıkoyabilme ihtimali vardı. I. Leopold, gerçekten de, eline geçen antlaşma metnini oyalarken savaşı devam ettirebilmenin muhtemel

Leslie, deß Heil. Röm. Reichs Graff und Herr zu Pettau ... denckwürdig verichtet (Wien [ca. 1670]), 18-20; John Burbury, *A Relation of a Journey of the Right Honourable My Lord Henry Howard, from London to Vienna, and Thence to Constantinople in the Company of His Excellency Count Lesley* (London, 1671), 66-69.

70Tóth, "The Circumstances and Documents"; Özgür Kolçak, "Vasvar Antlaşması," *DİA*, 42: 560-62.

yollarını araştırmıştı. Aynı vakitlerde S. Reniger, Fazıl Ahmed Paşa'ya Osmanlı kuvvetlerini tekrar sıcak bir çatışmaya sokmaması yönünde telkinlerde bulunuyordu.⁷¹ Osmanlı veziriazamı 1664 Ağustos'u ortalarında İstolni Belgrad (Székesfehérvár) üzerinden Estergon ve en sonunda Uyvar'a gelmişti. Ne var ki, I. Leopold'den uzun süredir bir şey duyulmamıştı; şayet Eylül ortalarında Habsburg imparatorunun mektubunun geldiği haber alınmasaydı, Fazıl Ahmed Paşa'nın Nitra'yı geri almak için Osmanlı ordusunu yürüyüşe başlatacağı muhakkaktı.⁷² O halde, özellikle Fazıl Ahmed Paşa açısından, emri altındaki askerî birlikleri terhis etmeden I. Leopold imzalı bir Ratifikation görmek son derece önemliydi. Fazıl Ahmed Paşa, tahmin ettiği gibi, IV. Mehmed'in antlaşmayı tasdik edeceğini öğrendikten sonra, ancak I. Leopold imzalı tasdiknamenin Uyvar'daki ordugâha varmasının ardından, yine ordugâhta bir ahidname metninin hazırlanması emrini verdi.

Keza I. Leopold, Regensburg'ta temsilcisi bulunan Alman prenslikleri ve Kraliyet Macaristanının önde gelen asilzadelerinin hoşnutsuzluklarına rağmen bir yolunu bulup Osmanlılarla yeniden savaş ihtimalini ortadan kaldırmak gerektiğine inanıyordu. Cephe-den Hofburg'a ulaşan havadis ve resmî raporlar, St. Gotthard'da Osmanlı ordusu karşısında kazanılan zafere rağmen yeni hamlelere girişmenin maceraperestlikten başka bir şey olmayacağını gösteriyordu.⁷³ Bu manada I. Leopold, bir yandan Uyvar'ın neden geri alınamayacağını izah etmeye çalışırken,⁷⁴ diğer yandan Regensburg meclisindekileri gereksiz hayallere kapılmamaları yönünde ikna etmeye uğraşıyordu.⁷⁵ Osmanlı ve Habsburg yetkilileri

71 OeStA, HHStA, Türkei I/137, Konv. 2, vr. 117a-b, S. Reniger'den I. Leopold'e rapor, 4 Eylül 1664. Mustafa Zühdi, Habsburg mukim elçisinin Viyana'dan gelecek cevabı bekleme yönündeki girişimlerinin farkında görünmektedir: Mustafa Zühdi, *Ravzatü'l-Gazâ*, vr. 35a-36a.

72 Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 280; OeStA, KA, *Alte Feldakten* 156, Simon Reniger von Renningen'in 27 Nisan 1666 tarihli *Finalrelationu*, vr. 67b. Krş. Veltzé (hrsg.), "Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten," 143.

73 Özgür Kolçak, "XVII. Yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-64 Osmanlı-Avusturya Savaşları" (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012), 385-88.

74 I. Leopold'un Madrid'teki temsilcisi Franz Eusebius Pötting'e yolladığı 1 Ekim 1664 tarihli mektuba bkz. *Privatbriefe Kaiser Leopold I. an den Grafen F. E. Pötting, I. Teil (November 1662 bis Dezember 1668)*, hrsg. Alfred Francis Pribram, Moritz Landwehr von Pragenau (Wien: Gerold, 1903), 73-74.

75 *Theatrum Europaeum*, 9: 1132-33. 14 Ekim 1664'te Regensburg'ta toplanan mecliste, imparator, barışı kabul etme gereğini belirterek "zaferin

arasında imzalanan barış antlaşması, son ana değin Macar asilzadelerden gizli tutulmuştu. Uyvar'ın bir Osmanlı eyalet merkezi haline dönüşmesi, Macar zadedegânın Osmanlı sınır boyundaki aile emlakının bir parça daha ufalması anlamına geliyordu. Hoşnutsuz Macarların iki devlet arasındaki sürtüşmeyi başka bir seviyeye taşımalarına izin vermeden, imparator ve sultanın mühürlerini taşıyan tasdiknamelerin kâğıda dökülmesi elzem görünüyordu.⁷⁶

Öte yandan, sulhnamelerin en acil şekilde tasdik edilerek yürürlüğe girmesi Fazıl Ahmed Paşa açısından da önemliydi. P. Rycaut'ya sorulursa, 1664 Ağustos'undaki St. Gotthard yenilgisi, Fazıl Ahmed Paşa iktidarından hazzetmeyenlerin kıpırdanmasına yol açmış, genç veziriazamın devlet işlerini idarede beceriksiz ve ihmalkâr davrandığı dillendirilmeye başlanmıştı.⁷⁷ Kanaatimce, Fazıl Ahmed, İstanbul ve Edirne'de şahsına yönelik bir tertibatın ete kemiğe bürünmesinden endişe ettiğinden 1664-1665 kışını Belgrad'da geçirdi. Gerçi Köprülü vezire yakın kalemlere bakılırsa bu durumun başka bir açıklaması vardı: Osmanlı askerî kuvvetlerinin Macar sınırına yakın bir yerde kışlaması Vasvar Antlaşması'nın son maddesinde belirtilen büyükelçi değişiminin gecikmeden sağlanabilmesi için Hofburg üzerinde baskı kurmaya yarayacaktı.⁷⁸

---

pamuk ipliğine bağlı" gerçekleştiğini söylemekten çekinmemişti (*Ortelius Continuatus*, 358-59). I. Lepopold'ü Osmanlı sarayıyla barışa zorlayan nedenlerin bir dökümü, Vasvar Antlaşması'nın tasdikli metinlerinin el değiştirmesini müteakip Hofburg'ta yazıya geçirilmişti ("Erhebliche Ursachen und Motiven, welche Ihro Kay. May. bewogen haben, den jetzigen Frieden mit der Ottomanischen Forten einzugehen," OeStA, HHStA, Türkei I/137, Konv. 3, vr. 116a-119a).

76Vasvar Antlaşması'nı kabul etmeyen Macar asilzadelerin muhalefeti için bkz. Georg Wagner, "Der Wiener Hof, Ludwig XIV. und die Anfänge der Magnatenverschwörung 1664/65," *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 16 (1963): 87-146; Sándor Papp, "Ottoman Accounts of the Hungarian Movements against the Habsburgs at the Turn of the Seventeenth and the Eighteenth Centuries," *Frontiers of Ottoman Studies: State, Province and the West*, ed. Colin Imber, Keiko Kiyotaki, 2 cilt. (London: I. B. Tauris, 2005), 1: 37-39; Toma, "Der Friede von Eisenburg 1664"; Péter Dominikovits, "Ein verschenkter Sieg? Der Magnatenaufstand - Ausdruck der Schaukelpolitik des ungarischen Adels oder reale politische Option?," *Die Schlacht von Mogensdorf/St. Gotthard und der Friede von Eisenburg/Vasvár 1664. Rahmenbedingungen, Akteure, Auswirkungen und Rezeption eines europäischen Ereignisses*, hrsg. Karin Sperl, Martin Scheutz, Arno Strohmeyer (Eisenstadt: Burgenländische Landesarchiv, 2016), 135-48.

77Rycaut, *The History of the Turkish Empire*, 160.

78Erzurumlu Osman Dede, Tarih-i Fâzıl Ahmed Paşa, vr. 33b-34a; "Gitsek belki ziyâde eglene. Emmâ kışla olsa bir gün ziyâde eglenmez." (Mühürdar

Niyetin en azından kısmen bu olduğuna kuşku yoktur; ne var ki, Tatarların Osmanlı ordugâhından ayrılıp memleketlerinin yolunu tuttuklarına⁷⁹ ve paralı tüfekçilerin ücretlerinden tasarruf etmek için terhis edildiklerine⁸⁰ bakılırsa, ufukta yeni bir askerî manevra görünmüyordu. O halde, Fazıl Ahmed Paşa'nın esas kaygısı, Viyana'dan gelen Habsburg büyükelçisi ve elbette yanında getirdiği 200.000 taler değerindeki hediyelerle birlikte IV. Mehmed'in yanına dönerek saray mahfillerinde kaybetmiş olabileceği itibarı geri kazanmaktı.⁸¹ Mustafa Zühdi'ye sorulursa, Habsburg elçisinin gecikmesi "âmmenin kalbine şübhe-yi kesîre âriz" olmasına sebebiyet veriyor;⁸² Mühürdar Hasan Ağa, Belgrad'daki bekleyiş esnasında Edirne'den gelen haberlerin mahiyetinden duyduğu endişeyi saklamıyordu.⁸³ Görünen o ki, Fazıl Ahmed Paşa'yla o vakitlerde Osmanlı siyaset dünyasının en önemli figürlerinden biri olan Valide Turhan Sultan'ın arası, en azından Fazıl Ahmed'in sadaretinin ilk yıllarında pek iyi değildi. Çok değil, bir sene evvel, Fazıl Ahmed'in, Turhan Sultan'ın büyük itimat beslediği Reisülküttap Şamizade Mehmed Efendi'yi Uyvar metrislerinde idam etmesi, herhalde ikisi arasındaki ilişkinin pekişmesine hiç yardımcı olmamıştı.⁸⁴ Sözün özü, Fazıl Ahmed Paşa, Vasvar'da akdedilen antlaşmayı takip eden diplomatik ve bürokratik süreçlerin en hızlı şekilde halledilmesini bir çeşit ikbal meselesi görüyordu.

Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 286).

79 "Gerçi reâyâyâ zordur ammâ iktizâsı budur ne çâre böyle Tatar askeri kışlada yokdur. Anlara icâzet verdik." (Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 286). Kırım hanzadesi ve maiyetine geri dönüş yolculukları öncesinde 23 Rebiülevvel 1075/14 Ekim 1664'te ihsanlarda bulunuldu (BOA, KK. 1960, s. 60).

80 1664 seferinde Osmanlı ordusunda hizmet eden tüfekçi sekbanların bir kısmı 1 Rebiülâhır 1075/13 Kasım 1664 tarihinde memleketlerine dönmenden önce Osmanlı hazinesinden inam aldılar (BOA, KK. 1960, s. 60).

81 Georg Wagner, "Der angebliche kaiserliche 'Türkentribut' nach der Schlacht von Mogersdorf (1664)," *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* 72/3-4 (1964): 409-41; Murat Uluskan, "Osmanlı Diplomatik Hediye Geleneğine Bir Örnek: Avusturya İmparatoruna Gönderilen Hediyeler ve Bunların Temini (1665-1699)," *Hediye Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali-Aylin Koç (İstanbul: Kitabevi, 2007), 72-82.

82 Mustafa Zühdi, *Ravzatü'l-Gazâ*, vr. 59b-60a.

83 "Ale'l-husûs hünkâr yanında olanlar dahî bir alay nâ-hemvâre sözler söyleyüb ser-'asker ve vezîr-i a'zamı kesindi itmekde bunda çok söz söylendi." (Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 287).

84 Erhan Afyoncu ve Uğur Demir, *Turhan Sultan* (İstanbul: Yeditepe, 2015), 152-57; Çalışır, "A Virtuous Grand Vizier," 104-106.

Tarihî hadiselerin seyrini sürmemize olanak tanıyan Osmanlı ve Batı kaynakları, 1664 yılında artık yirmili yaşlarında olan IV. Mehmed'in (d. 1642) imparatorluğun dış siyasetine dair nasıl bir tasavvura sahip olduğu konusunda bilgi vermez. Bunun aksine, Vasvar Antlaşması'nın imzalanmasına giden yoldaki diplomatik temaslarda olduğu gibi, Uyvar sahrasında ahidname metninin tanziminde de öne çıkan şahsiyet Fazıl Ahmed Paşa'dan başkası değildir. IV. Mehmed, hadiseler zincirinde iki kez, birinde elbette ki son karar merci olarak, görünüp kaybolmaktadır. Osmanlı sultanı, bir telhise beraber 1664 Eylül'ü başında tercümesi önüne getirilen antlaşma metnini görerek rızasını beyan etmiş; aynı senenin Ekim ortalarına doğru antlaşmanın tasdikli metinlerinin el değiştirerek yürürlüğe girdiği haberini almıştır. 1654'te sadaret konağının sarayın dışına taşınmasıyla görünür hale gelen bürokratik eğilimler, Köprülü hanesinin uzun soluklu hükümetleri esnasında yukarıdan aşağıya müdahalelere daha az alan tanıyan bir idari yetkinlik yaratmışa benzemektedir. Başka bir deyişle, Köprülü tarz-ı siyasetin, 1664 yazının savaş sonrası şartlarına en acil karşılığı verebilecek usûl ve vasıtalara sahip olduğu söylenebilir.⁸⁵

VI.

Nasıl ki, XVII. yüzyılın ortasında Köprülü Mehmed Paşa'nın sadaret makamına geçişi Osmanlı siyasi geleneğinde yeni bir aşamayı

85 Osmanlı tarihçiliği, Köprülü hanesinin Osmanlı siyaset geleneğinde nereye oturduğu ve XVII. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı erken modern bürokrasisinin doğası açısından ne anlama geldiğini kavramsallaştırma çabası içindedir. İ. Metin Kunt, "Naima, Köprülü, and the Grand Vizirate," *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi-Humanities* 1 (1973): 57-64; Çalışır, "A Virtuous Grand Vizier"; Yasir Yılmaz, "Grand vizieral authority revisited: Köprülü's legacy and Kara Mustafa Paşa," *Mediterranean Historical Review* 31/1 (2016): 21-42. Krş. Tülay Artan, "Royal Weddings and the Grand Vizirate: Institutional and Symbolic Change in the Early Eighteenth Century," *Royal Courts in Dynastic States and Empires. A Global Perspective*, ed. Jeroen Duindam, Tülay Artan & Metin Kunt (Leiden: Brill, 2011): 339-99; Tülay Artan, "Die institutionelle Trennung der Haushalte von Großwesir und Sultan: Der neue Gesellschaftsvertrag des 18. Jahrhunderts in historischer Perspektive," *Die Anatomie frühneuzeitlicher Imperien. Herrschaftsmanagement jenseits von Staat und Nation: Institutionen, Personal und Techniken*, hrsg. Stephan Wendehorst (Berlin, München [u.a]: de Gruyter Oldenbourg, 2015), 121-41.

temsil ediyorsa, yaklaşık aynı tarihlerde, Osmanlı diplomatik teatürlerinde ve hassaten Osmanlı-Habsburg diplomatik ilişkilerinin doğasında tedrici ama kararlı bir dönüşüm yaşanıyordu. Bu bağlamda, 1663-1664'te, Osmanlı-Habsburg ilişkileri tarihinde ilk kez imparatoru Osmanlı başkentinde temsil etmekle görevli bir mukim elçi (Resident / kapu kethüdası), Simon Reniger von Reningen Osmanlı sefer ordusuyla seyahat ediyordu.⁸⁶ Bu âna gelinceye değin İstanbul'daki Habsburg daimî elçileri 1547 antlaşmasının ruhuna uygun olarak bir çeşit "rehine" olark görülmüşler; iki devlet arasında bozulan münasebetlerin nihayet bir savaş halini aldığı yıllarda Yedikule veya Rumeli Hisarı'nda hapsedilegelmişlerdi.⁸⁷ Esasen, 1590'ların başında Friedrich von Kreckwitz'in Osmanlı ordusuyla

86 Osmanlı merkezi yönetimi bu maksatla en azından Belgrad'a kadar olan taşra idarecilerine Habsburg "kapı kethüdası"nın konaklaması için hane tahsis edilmesini ve ihtiyaç duyduğu maddeleri satın almasına karşılmanması talimatını vermişti: SLUB Eb. 387, vr. 99a, evâil-i Ramazan 1073/9-18 Nisan 1663. Reniger, bu esnada ayrıca Osmanlı hazinesinden aylık 6000 akçe nafaka alıyordu. BOA, KK. 1957, s. 26, 15 Şevval 1073/23 Mayıs 1663; s. 31, 3 Zilkade 1073/9 Haziran 1663; s. 36, 15 Zilhicce 1073/21 Temmuz 1663; s. 48, 12 Rebiülevvel 1074/14 Ekim 1663; s. 52, 6 Cemaziyelevvel 1074/6 Aralık 1663; s. 60, 6 Cemaziyelahir 1074/5 Ocak 1664; s. 84, 8 Şaban 1074/6 Mart 1664; BOA, KK. 1960, s. 8 Ramazan 1074/4 Nisan 1664; s. 26, 6 Şevval 1074/2 Mayıs 1664; s. 38, 16 Zilkade 1074/10 Haziran 1664; s. 41, 11 Zilhicce 1074/5 Temmuz 1664; s. 49, 30 Muharrem 1075/23 Ağustos 1664; s. 57, 3 Rebiülevvel 1075/24 Eylül 1664; s. 66, 1 Cemaziyelevvel 1075/20 Kasım 1664; s. 83, 16 Cemaziyelahir 1075/4 Ocak 1665; s. 91, 9 Receb 1075/26 Ocak 1665; s. 102, 18 Şaban 1075/6 Mart 1665; BOA, Bâb-ı Defterî, Baş Muhasebe Kalemî [D. BŞM] 223, s. 31, 9 Cemaziyelahir 1075/28 Aralık 1664; s. 37, 28 Ramazan 1075/14 Nisan 1665; s. 41, 15 Muharrem 1076/28 Temmuz 1665; s. 43, 10 Safer 1076/22 Ağustos 1665). Reniger'in İstanbul'da Habsburg mukim elçiliğine tayini hakkında bkz. Zsuzsanna Cziráki, "Zur Person und Erwählung des kaiserlichen Residenten in Konstantinopel, Simon Reniger von Reningen (1649-1666)," *Wiener Archivforschungen: Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas*, hsg. von Z. Cziráki, A. Fundárková, O. Manhercz, Z. Peres, M. Vajnági (Wien: Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien, 2014), 157-64.

87 Ernst Dieter Petritsch, "Der habsburgisch-osmanische Friedensvertrag des Jahres 1547," *Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs* 38 (1985): 49-80; Ralf C. Müller, "Der umworbene 'Erbfeind': Habsburgische Diplomatie an der Hohen Pforte vom Regierungsantritt Maximilian I. bis zum 'Langen Krieg' – Ein Entwurf," *Das Osmanische Reich und die Habsburgermonarchie*, hrsg. Marlene Kruz u.a. (Wien: Oldenburg, 2005), 274-275; Ernst D. Petritsch, "Der Türke als Feindbild? Zu den diplomatischen Beziehungen zwischen Habsburgern und Osmanen," *Krieg in der europäischen Neuzeit*, hrsg. Thomas Kolnberger, Ilja Steffelbauer (Wien: Mandelbaum Verlag, 2010), 417-19.

beraber Belgrad'a getirildiği doğrudur. Ne var ki bu, Kreckwitz'in kendi seçimine bağlı olmayan, tatsız hatıralarla dolu ve nihayet sonu ölümle biten bir hikayeydi.⁸⁸ Oysaki Reniger, kendi tanıklığına bakılırsa, 1663 baharında savaş başladığı anda gönlünce memleketine dönmekte veya İstanbul'da kalmakta serbest bırakılmıştı. Görünen o ki, hem Reniger hem de Fazıl Ahmed Paşa, Habsburg mukim elçisinin, başka bir yerde olmaktansa ordugâhta bulunmasının Viyana'yla haberleşmenin devamı açısından yararlı olacağını düşünmüşlerdi.⁸⁹

Hakikaten de, 1663-1664 seneleri boyunca Reniger ve Viyana'dan gönderilen muvakkat elçiler Johann von Goëss ve Johann Philipp Beris, askerî harekât bir yandan sürerken Tımsıvar valisi Ali Paşa, reisülküttap Şamizade Mehmed Efendi ve Fazıl Ahmed Paşa'yla defalarca görüştüler.⁹⁰ Aslına bakılırsa, 1663 Ocak ayında, Osmanlı ordusu Macar sınırına doğru yola çıkmadan evvel bile Tımsıvar'da Erdel'deki meselelerin çözümü yolunda diplomatik çaba gösteriliyordu. Bu esnada yazıya dökülen sekiz maddelik taslak metnin, yaklaşık bir buçuk sene sonra Vasvar'da imzalanan antlaşmanın temelini oluşturduğunu söyleyebilmek mümkündür.⁹¹ Elçilerin bilfiil müzakerelerle meşgul olmadığı zamanlarda bile Osmanlı ordugâhi ile Viyana'daki Habsburg bürokratları arasında mektuplar gidip geldi.⁹² Doğrusu istenirse, 1664 Ağustosuna geldiğinde

88 OeStA, KA, *Alte Feldakten* 156, Simon Reniger von Renningen'in 27 Nisan 1666 tarihli *Finalrelationu*, vr. 52b.

89 Veltzé (hrsg.), "Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten," 129-30.

90 OeStA, HHStA, *Türkei I/135*, Konv. 4, vr. 53a-57b, Simon Reniger'in raporu; OeStA, KA, *Alte Feldakten* 159, 1663/7/82a, fols. 546a-547a, Simon Reniger'den Raimondo Montecuccoli'ye, 21 Temmuz 1663; Mühürdar Hasan Ağa, *Cevâhirü't-Tevârih*, 140-41; Ertuğrul Oral, "Tarih-i Gilmani," (Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2000), 89-90. Osmanlı hazinesi, 5 Haziran-15 Kasım 1663 tarihleri arasında Osmanlı makamlarıyla müzakerelere devam eden Johann von Goëss adına nafaka ödedi (BOA, KK. 1957, s. 32, 36'da üç kıta kayıt, 38, 48; BOA, İbnülemin-Hariciye 132, 8 Muharrem 1074/12 Ağustos 1663).

91 OeStA, HHStA, *Türkei I/135*, Konv. 1, vr. 92a-104, Johann von Goëss'ün 31 Ocak 1663 tarihli raporu, Tımsıvar. Bu esnada tertip edilen Osmanlıca antlaşma taslağı 92a-b varakları arasındadır. Aynı taslağın İtalyanca nüshası, Johann von Goëss ve Johann Philipp Beris'in birlikte imzasını taşıyan *Türkei I/135*, Konv. 1, vr. 134a-145a'da yer alan aynı tarihli başka bir rapora eklenmiştir (vr. 140a-141a).

92 Osmanlı makamları bu cinsten mektup teatisinde üzerlerine düşen koruma görevini yerine getiriyorlardı (SLUB Eb. 387, vr. 119b, evâsıt-ı Şaban 1074/8-18 Mart 1664).

1606 Jitvatorok metnini esas alan bir antlaşma metni çoktan oluşmuştu. En nihayetinde, Reniger, I. Leopold'den aldığı tam yetkili murahhas sıfatıyla Vasvar Antlaşması'nı Habsburg hükümdarı adına imzaladı.

Diplomatik temasların, savaş haline rağmen bilâ-fasıla sürdürülmesi, hiç değilse, Osmanlı ve Habsburg bürokrasilerine eski deneyimlerine nazaran büyük zaman kazandırmıştı. Bu haliyle, yukarıda tarif edilen şartların da etkisiyle, antlaşmaların I. Leopold ve IV. Mehmed'in tasdikinden geçmesi de nispeten hızlıca tamamlandı. O halde, 1665 yazında Osmanlı ve Habsburg sarayları adına yapılan büyükelçi teatisi kapsamında ne Viyana'ya giden Osmanlı büyükelçisi Kara Mehmed Paşa'nın ne de Osmanlı başkentine doğru ilerleyen Habsburg büyükelçisi Walter Leslie'nin yanlarında bir Ratifikation / ahidname taşınmasına veya böyle bir belgeyi alıp dönmelerine gerek vardı. Kara Mehmed Paşa açısından bunun ne anlama geldiğini kestirmek zordur; ne de olsa, antlaşmaların yürürlüğe girebilmesi için Habsburg hükümdarının tasdiknamesi elzem olsa da, Karlofça'ya, XVII. yüzyılın sonuna değin diplomatik buluşmalarda Osmanlılar kendilerini çoğunlukla güvende hissetmişlerdi. Öte yandan Leslie, hükümdarından aldığı talimatların neredeyse hiçbirini yerine getirememesine karşın Osmanlı diyarında şahit olduğu diplomatik nezaket, merasimlerin işleyişindeki kusursuzluk ve hatta İstanbul'dan kayınbiraderine yolladığı özel mektuplarında olduğu gibi bizzat şahsına gösterilen hürmet ve kibarlıktan son derece memnundu. Osmanlı-Habsburg diplomasi geleneğinde bir şeyler değişiyordu; Leslie ve diğer sefaret üyeleri, o kalın duvarları ve gece gündüz başında yeniçeriler bekleyen tek kapısıyla meşhur Nemçe Hanı'nı bile belki sadece geçerken görmüşlerdi. Şehir kapılarının birinin hemen yanında, Fener'de ikamet ediyorlardı ve Habsburg büyükelçisinin memnuniyetle belirttiği üzere, gece gündüz gönüllerince dışarı çıkmalarına kimse karışmıyordu.⁹³ Leslie'nin Osmanlı topraklarında bulunduğu yaklaşık on ay, en ince teşrifat kaideleriyle örülü muazzam törenler ve çok sayıda nezaket ziyaretiyle geçti. İki devlet arasındaki ilişkileri ilgilendiren çok şey konuşulmuştu; ama sohbetlerde konu, önceden olduğu gibi, sınırdaki hangi bölgelerin kime ait olması gerektiğine ya da barışın süresi gibi muhataralı noktalara hiçbir zaman gelmedi. O mesele çoktan çözülmüştü.

⁹³ OeStA, KA, *Alte Feldakten* 166, 1665/13/2, vr. 2b, Walter Leslie'den Raimondo Montecuccoli'ye mektup, 31 Ekim 1665, İstanbul.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

Österreichische Staatsarchiv [OeStA]

Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Türkei I/135, I/137, I/138; Zeremonialprotokoll, Band 2

Kriegsarchiv, *Alte Feldakten* 156, 159, 166

Türkische Urkunden, 1664 August 10, Friede von Vasvár; 1664 VIII 10, Friede von Vasvár; 1664 September 9, Friede von Vasvár; 1664 December 27.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi [BOA]

Bâb-ı Âsâfi, Divan-ı Hümayun Defterleri, Düvel-i Ecnebiye Defterleri 57/1

Bâb-ı Defteri, Baş Muhasebe Kalemî 223

İbnülemin-Hariciye 132

Kamil Kepeci 1957, 1960

Yazma Eserler

Erzurumlu Osman Dede. *Târîh-i Fâzıl Ahmed Paşa*. Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye, no. 909.

Millet Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Emiri, nr. 846.

Mustafa Zühdi. *Ravzatü'l-Gazâ*. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, İ.Ü. TY. 2488.

Sächsische Landesbibliothek-Staats –und Universitätsbibliothek Dresden [SLUB], Eb. 387 (Aralık 1660-Ağustos 1665 tarihli ordu mühimmesi).

Târîh-i Fazıl Ahmed Paşa Feth-i Kandîye, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, TY. 6062.

Basılmış Kaynaklar

Abdurrahman Abdi Paşa. *Vekâyi'-nâme, Osmanlı Târîhi (1648–1682), Tahlil ve Metin Tenkidi*. Haz. Fahri Ç. Derin. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2008.

Adam Wenner. *Tagebuch der kaiserlichen Gesandtschaft nach Konstantinopel 1616-1618*, hrsg. Karl Nehring. München: Finnisch-Ugrischen Seminars an der Universität München, 1984.

Evliya Çelebi b. Derviş Mehmed Zillî. *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi, 7. Kitap: Topkapı Sarayı Kütüphanesi Bağdat 308 Numaralı Yazmanın Transkripsiyonu-Dizini*. Haz. Yücel Dağlı, Seyit Ali Kahraman, Robert Dankoff. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.

- Fındıklılı Mehmed Ağa. *Silahlâr Târîhi*. 2 cilt. İstanbul: Devlet Matbaası, 1928.
- Hamza Konuk. “Vânî Mehmed Efendi’nin Münşe’âtı (Transkripsiyon Tahlil ve Değerlendirme)” Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2001.
- ‘Îsâ-zâde Târîhi (Metin ve Tahlil). Haz. Ziya Yılmaz. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1996.
- Johann Constantin Feigius. *Wunderbahrer Adlers-Schwung oder Fernere Geschichts-Fortsetzung Ortelii Redivivi et Continuati*. 2 cilt. Wien: Voigt, 1694.
- John Burbury. *A Relation of a Journey of the Right Honourable My Lord Henry Howard, from London to Vienna, and Thence to Constantinople in the Company of His Excellency Count Lesley*. London, 1671.
- Karl Nehring. *Adam Freiherrn zu Herbersteins Gesandtschaftsreise nach Konstantinopel. Ein Beitrag zum Frieden von Zsitvatorok (1606)*. München: R. Oldenbourg Verlag, 1983.
- Mahmud Mesud Paşa. *Muâhedât Mecmûası*. 5 cilt. İstanbul: Ceride-i Askeriye Matbaası, 1294-1298.
- Martin Meyer (Philemerici Irenici Elisii). *Ortelius Continuatus, Das ist der Ungarischen Kriegs-Empörungen / Fernere Historische Beschreibungen...* verlegt durch Paul Fürsten / Kunst –und Buchhändlern in Nürnberg, getruckt zu Franckfurt am Mäyn bey Daniel Fiebet, im Jahr 1665.
- Martin Meyer. *Diarium Europaeum Insetis quibusdam, maximè verò Germano-Gallo-Hispano-Anglo Polono Sueco-Dano-Belgo-Turcicis Actis Publici*. 45 cilt. Franckfurt am Mäyn, in Verlegung Wilhem Serins, 1659-1683.
- Mattheus Merian. *Theatrum Europaeum oder außführliche und warhafftige Beschreibung aller und jeder denkwürdiger Geschichten...* 21 cilt. Franckfurt am Mäyn, in Verlegung Matth. Merian, 1633-1738.
- Mehmed Halife. “Tarih-i Gilmani.” Haz. Ertuğrul Oral. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, 2000.
- Mustafa Nuri Paşa. *Netayic ül-Vukuat: Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*. Haz. Neşet Çağatay, 3. bas. 2 cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.
- Paul Rycaut. *The History of the Turkish Empire, from the Year 1623, to the Year 1677. Containing the Reigns of the three last Emperours, viz. Sultan Morat or Amurat IV. Sultan Ibrahim and Sultan Mahomet IV, his Son, The Thirteenth Emperour, now Reigning*. London: J .M. for John Starkey, MDCLXXX.
- Paul Tafferner. *Der Röm. Kay. May. Leopoldi I. An Deß grossen TürckenSultans Mehmet Cham Ottomanische Porten Anno 1665. den 25. May ab-*

geordnete Botschafft, Welche Ihro Hochgrafl. Excellentz, etc. Herr, Herr Walther Leßlie, deß Heil. Röm. Reichs Graff und Herr zu Pettau... denc-kwürdig verrichtet. Wien [ca. 1670].

Privatbriefe Kaiser Leopold I. an den Grafen F. E. Pötting, I. Teil (November 1662 bis Dezember 1668), hrsg. Alfred Francis Pribram, Moritz Landwehr von Pragenau. Wien: Gerold, 1903.

Râşid Mehmed Efendi. *Târîh-i Râşid*. 6 cilt. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1282/1865.

Vincent Mignot. *Histoire de l'empire Ottoman, depuis son origin jusqu'a la paix de Belgrade en 1740*, 4 cilt. Paris: Chez le Clerc, Libraire, Quai des Augustins, MDCCLXXI.

İkincil Kaynaklar

Afyoncu, Erhan ve Uğur Demir. *Turhan Sultan*. İstanbul: Yeditepe Yayıncılık, 2015.

Angeli, Moritz von. "Beiträge zur vaterländischen Geschichte I: Der Friede von Vasvár." *Mitteilungen des k. (u.) k. Kriegs-Archivs* II. Jahrgang (1877): 1-36.

Artan, Tülay. "Die institutionelle Trennung der Haushalte von Großwesir und Sultan: Der neue Gesellschaftsvertrag des 18. Jahrhunderts in historischer Perspektive." *Die Anatomie frühneuzeitlicher Imperien. Herrschaftsmanagement jenseits von Staat und Nation: Institutionen, Personal und Techniken*, hrsg. Stephan Wendehorst, 121-41. Berlin, München [u.a]: de Gruyter Oldenbourg, 2015.

—. "Royal Weddings and the Grand Vizirate: Institutional and Symbolic Change in the Early Eighteenth Century", *Royal Courts in Dynastic States and Empires. A Global Perspective*, ed. Jeroen Duindam, Tülay Artan & Metin Kunt, 339-399. Leiden: Brill, 2011.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, T. C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı, 2. bas. İstanbul: Başbakanlık Basımevi, 2000.

Bayerle, Gustav. "The Compromise at Zsitvatorok." *Archivum Ottomanicum* 6 (1980): 5-53.

Burschel, Peter. "A Clock for the Sultan: Diplomatic Gift-giving from an Intercultural Perspective." *The Medieval History Journal* 16/2 (2013): 547-63.

Cevrioğlu, Mahmut Halef. "The Peace Treaties of Gyarmat (1625) and Szöny (1627)." *Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi* 2/3 (2016): 67-86.

- Cziráki, Zsuzsanna. "Zur Person und Erwählung des kaiserlichen Residenten in Konstantinopel, Simon Reniger von Renningen (1649–1666)." *Wiener Archivforschungen: Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien, István Fazekas*, hsg. von Z. Cziráki, A. Fundárková, O. Manhercz, Z. Peres, M. Vajnági, 157-64. Wien: Publikationen der ungarischen Geschichtsforschung in Wien, 2014.
- Çalışır, Muhammed Fatih. "A Virtuous Grand Vizier: Politics and Patronage in the Ottoman Empire during the Grand Vizierate of Fazıl Ahmed Paşa (1661-1676)." Doktora Tezi, Georgetown University, 2016.
- Dominkovits, Péter. "Ein verschenkter Sieg? Der Magnatenaufstand - Ausdruck der Schaukelpolitik des ungarischen Adels oder reale politische Option?." *Die Schlacht von Mogensdorf / St. Gotthard und der Friede von Eisenburg / Vasvár 1664. Rahmenbedingungen, Akteure, Auswirkungen und Rezeption eines europäischen Ereignisses*, hrsg. Karin Sperl, Martin Scheutz, Arno Strohmeyer, 135-48. Eisenstadt: Burgenländische Landesarchiv, 2016.
- Finkel, Caroline. *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı: Osmanlı İmparatorluğu'nun Öyküsü 1300-1923*. Çev. Zülal Kılıç. İstanbul: Timaş Yayınları, 2007.
- Hammer, Joseph von. *Geschichte des Osmanischen Reiches*. 10 cilt. Pest: C. A. Hartleben's Verlage, 1827-1835.
- Hengerer, Mark. "Die Zeremonialprotokolle und weitere Quellenkunde zum Zeremoniell des Kaiserhofes im Wiener Haus-, Hof-, und Staatsarchiv." *Quellen der Habsburgermonarchie (16.-18. Jahrhundert). Ein exemplarisches Handbuch*, hrsg. Josef Pauser et al., 76-93. Wien, München: Oldenbourg, 2004.
- Huber, Alfons. "Österreichs diplomatische Beziehungen zur Pforte, 1658–1664." *Archiv für Österreichische Geschichte*, LXXXV / II. Hälfte (1898): 509-87.
- İnalçık, Halil. *Devlet-i 'Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar –III, Köprülüler Devri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Kolçak, Özgür. "Habsburg Elçisi Walter Leslie'nin Osmanlı Devlet Yapısına Dair Gözlemleri (1665)." *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi* 54 (2011): 55-89.
- . "Vasvar Antlaşması." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 42: 560-62.
- . "Walter Leslie Habsburg követ látogatása a Portán. Diplomáciatörténeti adalékok (1665-1666)." *Aetas* 30 (2016): 98-125.

- . “XVII. Yüzyıl Askerî Gelişimi ve Osmanlılar: 1660-64 Osmanlı-Avusturya Savaşları.” Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.
- Kołodziejczyk, Dariusz. *Ottoman-Polish Diplomatic Relations (15th-18th Century): An Annotated Edition of the 'Ahdnames and Other Documents*. Leiden: Brill, 2000.
- Köhbach, Markus. “Die diplomatischen Beziehungen zwischen Österreich und dem Osmanischen Reich (Vom Frieden von Zsitva Torok bis zum 1. Weltkrieg).” *Osmanlı Araştırmaları* IV (1984): 237-60.
- Kreutel, Richard F. “Ewlijā Čelebî's Bericht über die türkische Großbotschaft 1665 in Wien: Ein Vergleich mit zeitgenössischen türkischen und österreichischen Quellen.” *Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 51 (1948-1952): 188-242.
- Kunt, İ. Metin. “Naima, Köprülü, and the Grand Vezirate.” *Boğaziçi Üniversitesi Dergisi-Humanities* 1 (1973): 57-64.
- Meinenberger, Peter. *Johann Rudolf Schmid zum Schwarzenhorn als kaiserlicher Resident in Konstantinopel in den Jahren 1629-43: Ein Beitrag zur Geschichte der diplomatischen Beziehungen zwischen Österreich und der Türkei in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts*. Bern: Herbert Lang / Frankfurt: Peter Lang, 1973.
- Müller, Ralf C. “Der umworbene ‘Erbfeind’: Habsburgische Diplomatie an der Hohen Pforte vom Regierungsantritt Maximilian I. bis zum ‘Langen Krieg’ – Ein Entwurf”, *Das Osmanische Reich und die Habsburgermonarchie*, hrsg. Marlene Kruz u.a., 251-79. Wien: Oldenburg, 2005.
- Neck, Rudolf. “Andrea Negroni: Ein Beitrag zur Geschichte der österreichischen-türkischen Beziehungen nach dem Frieden von Zsitvatorok.” *Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs* 3 (1950): 166-95.
- Oluk, Fahri. “Camii'd-Düvel, Sultan IV. Mehmet Dönemi, Tercüme, Metin ve Değerlendirme.” Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 2011.
- Özcan, Abdülkadir. “Cevâhirü't-Tevârîh.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 7: 434-35.
- Pakalın, Mehmet Zeki. “Beç'te Osmanlı Sefiri.” *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası* 15/46 (1336/1917): 325-29.
- Papp, Sándor. “Ottoman Accounts of the Hungarian Movements against the Habsburgs at the Turn of the Seventeenth and the Eighteenth Centuries.” *Frontiers of Ottoman Studies: State, Province and the West*. 2 cilt., ed. Colin Imber, Keiko Kiyotaki, 1: 37-48. London: I. B. Tauris, 2005.
- . “Szabadság vagy járom? A török segítség kérdése a XVII. század végi magyar rendi mozgalmak idején.” *Studia ad tricentennarium belli principis Francisci Rákóczi pro partia et libertate. Hadtörténelmi Közlemények* 116/2-3 (2003): 638-43.

- Petritsch, Ernst D. "Der Türke als Feindbild? Zu den diplomatischen Beziehungen zwischen Habsburgern und Osmanen." *Krieg in der europäischen Neuzeit*, hrsg. Thomas Kolnberger, Ilija Steffelbauer, 406-25. Wien: Mandelbaum Verlag, 2010.
- . "Die osmanische Großbotschaft und der Weltreisende Evliyâ Çelebi in Wien (1665/66)." *Die Schlacht von Mogersdorf / St. Gotthard und der Friede von Eisenburg / Vasvár 1664. Rahmenbedingungen, Akteure, Auswirkungen und Rezeption eines europäischen Ereignisses*, hrsg. Karin Sperl, Martin Scheutz, Arno Strohmeyer, 269-91. Eisenstadt: Burgenländische Landesarchiv, 2016.
- . "Der habsburgisch-osmanische Friedensvertrag des Jahres 1547." *Mitteilungen des österreichischen Staatsarchivs* 38 (1985): 49-80.
- Sienell, Stefan. "Die Ersten Minister Kaiser Leopolds I.: Johann Ferdinand von Portia und Wenzel Eusebius von Lobkowitz." *Der zweite Mann im Staat. Oberste Amtsträger und Favoriten im Umkreis der Reichsfürsten in der Frühen Neuzeit*, hrsg. Michael Kaiser-Andreas Pečar, 317-30. Berlin: Duncker & Humblot, 2003.
- . *Die Geheime Konferenz unter Kaiser Leopold I. Personelle Strukturen und Methoden zur politischen Entscheidungsfindung am Wiener Hof*. Frankfurt a. M.: Peter Lang, Europäischer Verlag der Wissenschaften, 2001.
- Spuler, Bertold. "Die europäische Diplomatie in Konstantinopel bis zum Frieden von Belgrad (1739), III." *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven* N. F. 11 (1935): 337-38.
- Steiner, Philip. "Die hasbsburgische Großbotschaft unter Walter Leslie anhand des Reiseberichts des jesuitischen Gesandtschaftskaplans Paul Tafferner (1665/66)." *Die Schlacht von Mogersdorf / St. Gotthard und der Friede von Eisenburg / Vasvár 1664. Rahmenbedingungen, Akteure, Auswirkungen und Rezeption eines europäischen Ereignisses*, hrsg. Karin Sperl, Martin Scheutz, Arno Strohmeyer, 233-67. Eisenstadt: Burgenländische Landesarchiv, 2016.
- . "Zwischen Religiösen Vorbehalten und dem Pflichtgefühl. Die habsburgische Grossbotschaft unter Walter Leslie an die Hohe Pforte (1665-1666)." *Historisches Jahrbuch* 132 (2012): 276-303.
- Štěpánek, Petr. "War and Peace in the West (1644/5): A Dilemma at the Threshold of Fecility?." *Archiv orientální* 69/2 (2001): 327-40.
- Teply, Karl. *Die kaiserliche Großbotschaft an Sultan Murad IV. im Jahre 1628. Des Freiherrn Hans Ludwig von Kuefsteins Fahrt zur Hohen Pforte*. Wien: Verlag A. Schendl, 1976.
- Toma, Katalin. "Der Friede von Eisenburg 1664 und seine Auswirkung auf die Positionierung der ungarischen politischen Elite." *Frieden und Konfliktmanagement in interkulturellen Räumen. Das Osmanische*

Reich und die Habsburgmonarchie in der Frühen Neuzeit, hrsg. Arno Strohmeyer – Norbert Spannenberger, 185-95. Stuttgart: Franz Steiner-Verlag, 2013.

Tóth, Hajnalka. "The Circumstances and Documents of the Peace of Vasvár." *21st Symposium of the Comité International des Études Pré-Ottomanes et Ottomans*, Budapest, 7-11 October 2014.

Uluskan, Murat. "Osmanlı Diplomatik Hediye Geleneğine Bir Örnek: Avusturya İmparatoruna Gönderilen Hediyeler ve Bunların Temini (1665-1699)." *Hediye Kitabı*, ed. Emine Gürsoy Naskali-Aylin Koç, 72-82. İstanbul: Kitabevi, 2007.

Unat, Faik Reşit. *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1968.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi*, 5. bas. 4 cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995.

Várkony, Ágnes R. "The Last Decades of the Independent Principality (1660-1711)." *History of Transylvania, Volume II: From 1606 to 1830*, ed. László Makkai ve Zoltán Szász, 233-512. New York: Columbia University Press, 2002.

Veltzé, Alois (hrsg.). "Die Hauptrelation des kaiserlichen Residenten in Konstantinopel Simon Renigen von Reningen 1649-1666." *Mitteilung des k.u.k. Kriegs-Archivs* N.F., 12. Bd. (1900): 57-170.

Wagner, Georg. "Der angebliche kaiserliche 'Türkentribut' nach der Schlacht von Mogersdorf (1664)." *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* 72/3-4 (1964): 409-41.

—. "Der Wiener Hof, Ludwig XIV. und die Anfänge der Magnatenverschöpfung 1664/65." *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchivs* 16 (1963): 87-146.

—. "Österreich und die Osmanen im Dreißigjährigen Krieg Hermann Graf Czernins Grossbotschaft nach Konstantinopel 1644/45." *Mitteilungen des Oberösterreichischen Landesarchivs* 14 (1984): 325-92.

—. *Das Türkenjahr 1664: Eine europäische Bewährung, Raimund Montecuccoli, die Schlacht von St. Gotthard-Mogersdorf und der Friede von Eisenburg (Vasvár)*. Eisenstadt, 1964.

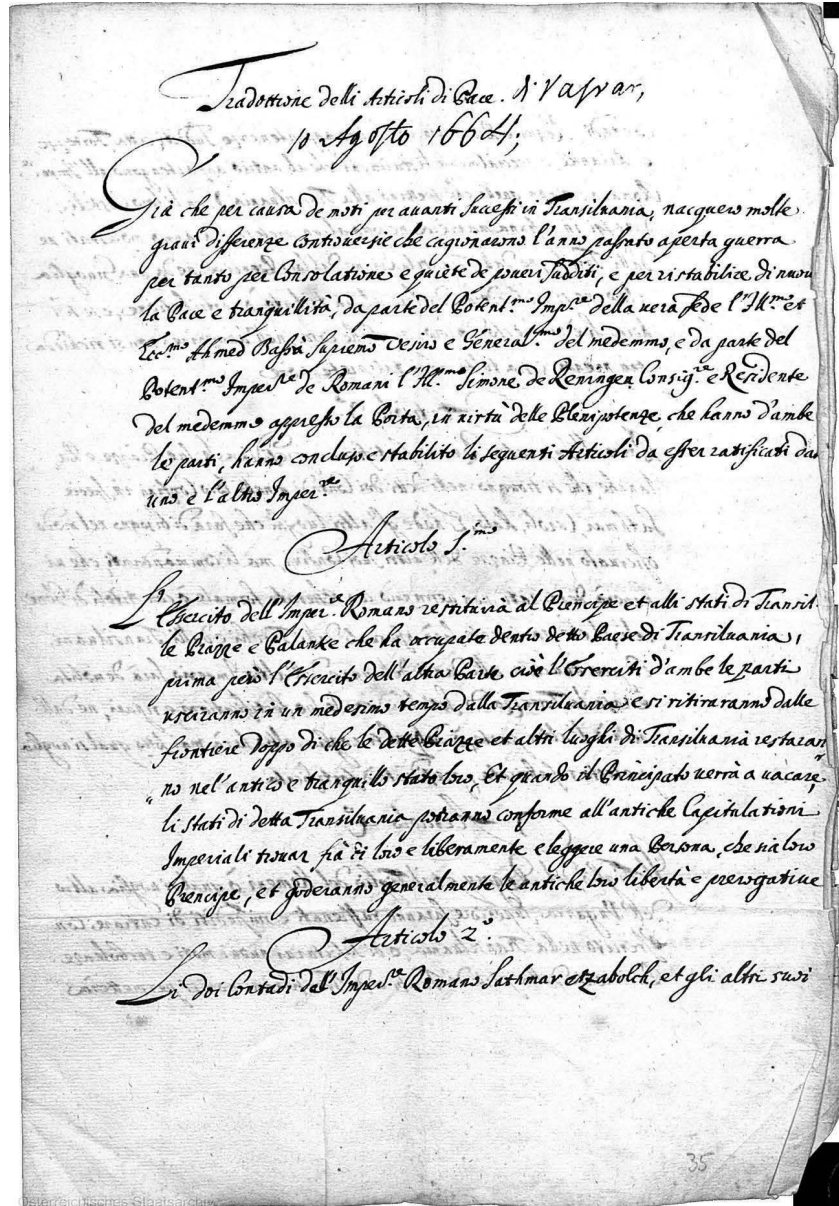
Yılmaz, Yasir. "Grand vizier authority revisited: Köprülü's legacy and Kara Mustafa Paşa." *Mediterranean Historical Review* 31/1 (2016): 21-42.

Yücel, Abubekir Sıddık. "Mühürdar Hasan Ağa'nın Cevâhirü't-Tevârîh'i." Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, 1996.

Zinkeisen, Johann Wilhelm. *Geschichte des Osmanischen Reiches in Europa*. 7 cilt. Gotha: Friedrich Andreas Perthes, 1840-1863.

Ek I: Vasvar Antlaşması'nın İtalyanca Tercümesi

OeStA, HHStA, Türkische Urkunden, 1664 August 10, Friede von Vasvár, Ieff

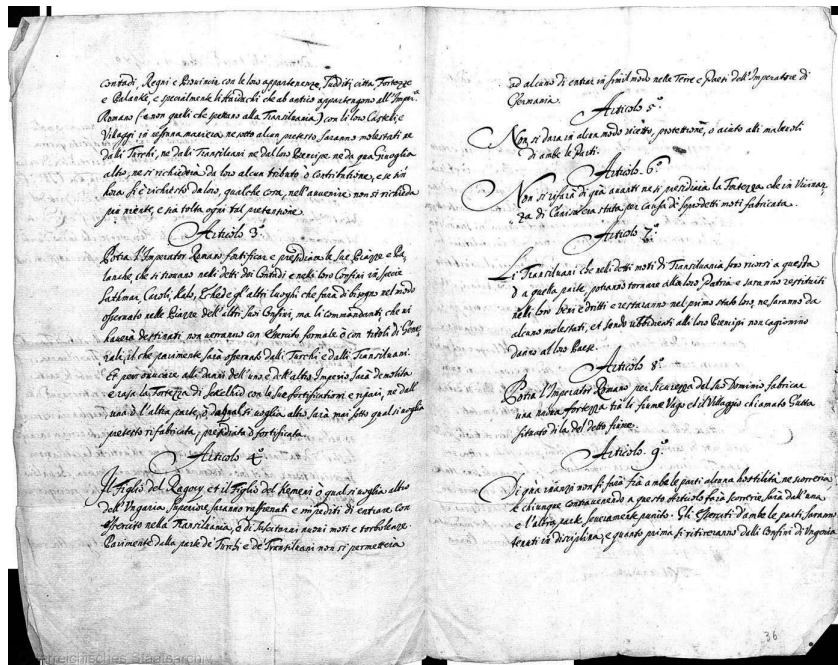
è di Tranquillità, ne più vi torneranno, e così che li precetti sudditi
rimanghino in perfetta tranquillità.

Articolo 10.

Per maggior fermezza della Pace et amicitia tra ambe le parti, è stato
adattato è concluso che posterò Dio questo benedetta Pace durea et sarà
mantenuta in fino a .20. anni contando dalla data di questo Capitulato,
ne, e sia quatio mesi dalla medesima data per consolazione e contentezza
dell'aperta Elebe si spediranno d'ambe le parti Ambasciadori straordinari
vij per la ratificatione secondo l'usanza antica delle Capitulationi Imp.
periali, Et l'Ambasciadore dell'Imperatore de' Romani al suo arbitrio
potrà in segno di amicitia presentarsi di valne di 200. tulkani, e vice
versa l'Ambasciadore della Pace conforme all'antica usanza parimente
mentre presentarsi convegnendosi alla dignità Imperiale, et si rincontreranno e
cambieranno i detti Ambti secondo l'usanza antica del luogo e nel modo
per avanti praticato. Oltre di ciò saranno pediti e confermati tutti
li Articoli contenuti nelle Capitulationi Imp. fatte dalla Pace di Zibua
fino al dì prefetto, quali però non siano stati doppo volti ò mutati.

Due scritte deli capitulati di pace distinti in questi dieci articoli, sendo
state fatte di parole e di senso simili e uniformi, una è stata scritta in
lingua Turcherca, e l'altra in lingua latina, e hano ambe sono state
fatto scritte e sigillate dalli Plenipotenziarij d'ambe le Parti, e fattone con
forme all'uso il cambio, la latina è stata resa al Co.^{mo} Gian Vespere et
la Turca è stata consegnata al detto M.^{mo} Residente, per esser mandata
all'Imperatore de' Romani. Dato a di 16. della Luna Muharrem l'anno
1075. cioè alli 9. d. 10. di Agosto 1664.

Nel campo sotto Varuar.

Tradottione delli Articoli di Pace di Vasvar, 10 Agosto 1664

Gia che per causa de moti per avanti succesi in Transilvania, nacquero molte gravi differenze controversie che cagionarono l'anno passato aperta guerra per tanto per Consolatione e quiete de poveri Sudditi, e per ristabilire di nuovo la Pace e tranquillità, da parte del Potent.^{mo} Imp.^{re} della uera fede l'Illmo et Ecc^{mo} Ahmed Bassà Supremo Vesiro e General.^{mo} del medemmo, e da parte del Potent.^{mo} Imper.^{re} de Romani l' Illmo Simone de Reningen Consig.^{re} e Residente del medemmo appresso la Porta, in virtù delle Plenipotenze che hanno d'ambe le parti, hanno concluso e stabilito li sequenti Articoli da esser ratificati dal uno e l'altro Imper.^{re}

Articolo I.^{mo}

L'Essercito dell'Imper.^{re} Romano restituirà al Principe et alli stati di Transil[vania] le Piazze e Palanke che ha occupato dentro detto Paese di Transilvania, prima però l'Essercito dell'altra Parte cioè l'Esserciti d'ambe le parti usciranno in un medesimo tempo dalla Transilvania e si ritireranno dalle frontiere Doppo di che le dette Piazze et altri luoghi di Transilvania restaranno nel'antico e tranquillo stato loro, Et quando il Principato uerrà a uacare li stati di detta Transilvania potranno conforme all'antiche Capitulationi Imperiali trouar frà di loro e liberamente eleggere una Persona, che sia loro Precipe, et goderanno generalmente le antiche loro libertà e prerogative.

Articolo 2.º

Li doi Contadi dell'Imper.^{re} Romano Sathmar e Zabolch, et gli altri suoi contadi, Regni e Prouincie con le loro appartenenze, Sudditi, citta Fortezze e Palanke, e specialmente li Haiduchi che ab antico appartengono all' Imper.^{re} Romano (e non quelli che spettano alla Transilvania) con li loro Castelli, e Villaggi in ne frana maniera ne sotto alcun pretesto saranno molestati ne dalli Turchi, ne dalli Transilvani ne dal loro Precipe ne da qua Giuoglia altro, ne si richiederà da loro alcun tributo ò Contributione, e se sin hora si è richiesto da loro, qualche cosa, nell'avvenire non si richieda piu niente, e sia tolta ogni tal pretensione.

Articolo 3.º

Potra l'Imperator Romano fortificar e presidiare le sue Piazze e Palanche, che si trouano nelli detti doi Contadi e nelli loro Confini

in specie Sathmar, Caroli, Kalo, Eched e gl'altri luoghi che fara di bisogno nel modo osseruato nelle Piazze dell'altri suoi Confini, ma li commandanti, che vi haverà destinati non verranno con essercito formale ò con titoli di Generali, il che parimente sarà osseruato dalli Turchi e dalli Transilvani. Et per ovviare alli danni dell'uno e dell'altro Imperio sarà demolita e rasa la Fortezza di Sekelhid con le sue fortificationi e ripari, ne dall una ò l'altra parte, ò da qualsi voglia altro sarà mai fatto qualsi voglia pretesto rifabricata, presidiata ò fortificata.

Articolo 4.º

Il Figlio del Ragocy et il Figlio del Kemeni ò qualsi voglia altro dell'Ungaria Superiore saranno raffrenati e impediti di entrare con essercito nella Transilvania, e di suscitarvi nuovi moti e turbolenze. Parimente dalla parte de'Turchi e de'Transilvani non si permetterà ad alcuno di entrar in simil modo nelle Terre e Paesi dell'Imperatore di Germania.

Articolo 5.º

Non si dara in alcun modo ricetto, protettione, ò aiuto alli malevoli di ambe le Parti.

Articolo 6.º

Non si rifarà di quà avanti ne si presidiaia la Fortezza che in Vicinanza di Canisa era stata per causa di soprodetti moti fabricata.

Articolo 7.º

Li Transilvani che nelli detti moti di Transilvania sono ricorsi a questa ò a quella parte, potranno tornare alla loro Patria e saranno restituiti nelli loro beni e dritti e restaranno nel primo stato loro, ne saranno da alcuno molestati, et sando ubbidienti alli loro Precipi non cagionino danno al loro Paese.

Articolo 8.º

Potra l'Imperator Romano per sicurezza del suo Dominio fabricar una nuova fortezza trà li fiume Vago et il Villaggio chiamato Gutta situato di la del detto fiume.

Articolo 9.º

Di quà inanzi non si farà fra ambe le parti alcuna hostilità ne scorreria e chiunque contravenendo a questo Articolo farà scorriere sarà dall'una e l'altra parte seueramente punito. Gli esserciti d'ambe le parti saranno tenuti in disciplina, e quanto prima si ritireranno dalli Confini di Ungeria e di Transilvania, ne piu vi torneranno, accio che li poueri sudditi rimanghino in perfetta tranquillita.

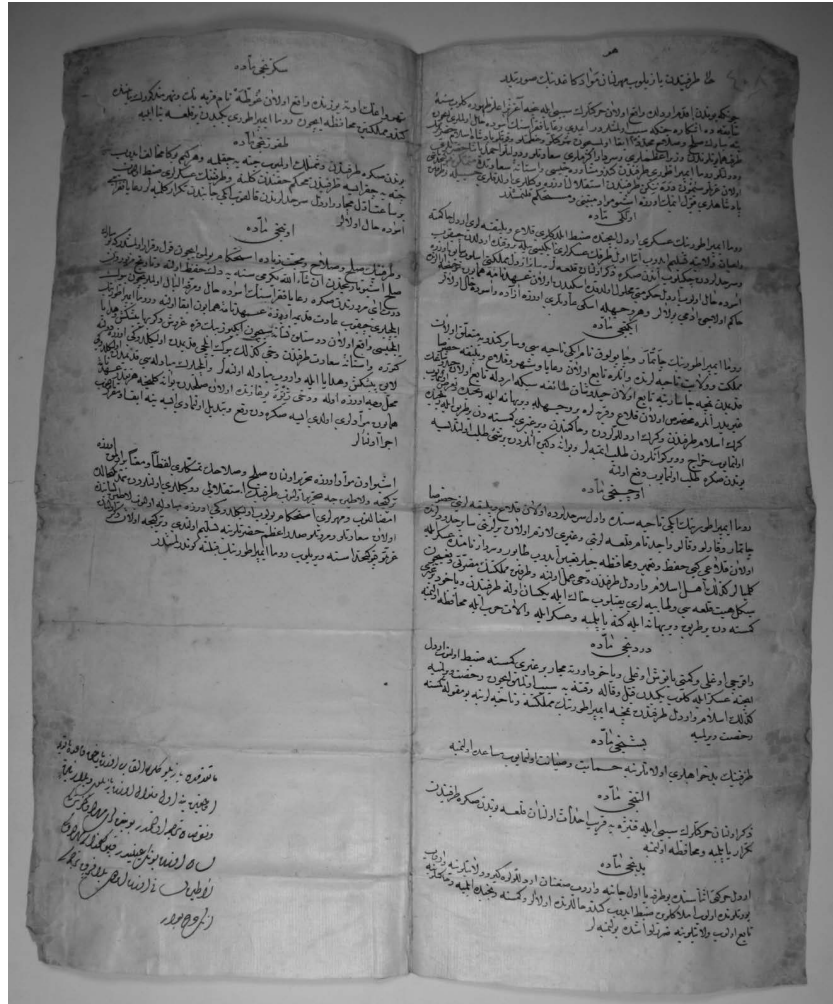
Articolo 10.º

Per maggiore fermezza della Pace et amicitia tra ambe le parti, estato accordato e concluso che uolendo Dio questa benedetta Pace durerà et sarà mantenuta in sino a. 20. anni contando dalla data di questa Capitulatione, e fra quatro mesi dalla medemna data per consolatione e contentezza dell'afflitta Plebe si spediranno d'ambe le parti Ambasciatori Straordinarij per la ratificatione secondo l'usanza antica delle Capitulationi Imperiali, e l'Ambasciator dell'Imperatore de'Romani al suo arbitrio potera in Segno di amicitia presenti di valore di 200.000 tallari, e Vice versa l'Ambasciadore della Porta conforme all'antice uso porterà parimente presenti convenevoli alla dignità Imperiale, et si rincontreranno e cambieranno i detti Amb[asciadori] secondo l'usanza antica nell luogo e nel modo per avanti praticato. Oltre di ciò saranno prodotti e confermati tutti li Articoli contenuti nelle Capitulationi Imperiali fatte dalla Pace di Zitva sino al di presente, quali però non siano stati doppo tolti ò mutati.

Due scritte delli capitulati di Pace distinti in questi dieci Articoli sendo state fatte di parole e di senso simili e uniformi, una è stata scritta in lingua Turchesca e l'altra in lingua Latina, e hora ambe sono state sottoscritte e Sigillate dalli Plenipotentiarij d'ambe le Parti, e fattone conforme all'uso il cambio, la latina è Stata resa all'Ecc^{mo} Gran Vesiero et la Turca estata consegnata al detto Illmo Residente per esser mandata all'Imperator de Romani. Dat.. a di 16 della Luna Muharrem l'anno 1075 cioè alli 9. ò 10. di Agosto 1664

Nel campo sotto Vasvar

Ek II: Vasvar Antlaşması'nın Türkçe Tercümesi
BOA, İbnülemin-Hariciye 408

İbnülemin-Hariciye 408

Sırt kısmında: 1075 mâh-ı Saferinin fi 10 Çömlek köyünde sadr-ı a'zamdan gelen sulha müte'allik on mevâddın sûretidir.

Çünkü bundan akdem Erdel'de vâkı' olan hareketlerin sebebi ile niçe ağır nizâ'lar zuhûra gelüp sene-i sâbıkada âşikâre cenge sebep olmuşlardır imdi reâyâ fukârâsının âsûde-hâl olmaları için yine mübârek sulh u salâh müceddeden ibkâ olmasıçün şevketlü ve azametlü ve kuvvetlü pâdişâh-ı İslâm hazretlerinin taraf-ı hümâyûnlarından vezîr-i a'zamları ve serdâr-ı ekremleri saâdetlü ve devletlü Ahmed Paşa hazretleri ve devletlü Roma imparatorı tarafından kendü müşâverecisi ve Âsitâne-i saâdet'de mütemekkin kapu kethüdâsı olan izzetlü Simon Dereningen tarafından istiklâl üzre vekilleri oldukları hasebiyle ve tarafeyn pâdişâhları kabûl itmek üzre işbu mevâdd mübeyyenî ve müstahkem kılınmıştır

Evvelki mâtde

Roma imparatorunun askeri Erdel içinde zapt eyledikleri kılâ' ve palankaları Erdel hâkimine ve a'yân-ı vilâyete teslîm idüp ammâ ol tarafın askerleri ikisi bile bir vaktde Erdel'den çıkup ve ser-haddlardan çekilüp andan sonra zikr olunan kal'alar ve sâ'ir Erdel memleketi üslûb-ı sâbık üzre âsûde-hâl olup Erdel hükûmeti mahlûl oldukda eskiden olan ahidnâme-i hümâyûn mücebince aralarında hâkim olacak adamı bulalar ve her vechle eski âdetleri üzre âzâde ve âsûde-hâl olalar.

İkinci mâtde

Roma imparatorunun Çatmar ve Çapolok nâm iki nâhiyesi ve sâ'ir kendüye müte'allik olan memleket ve vilâyet nâhiyelerinde ve anlara tâbi' olan reâyâ ve şehir ve kılâ' ve palanka husûsen kadîmden Nemçe çasarına tâbi' olan hayduşak tâ'ifesi ki Erdel'e tâbi' olan hayduşağın gayrıdır anlara mahsûs olan kılâ' ve karyelere bir vechle ve bir bahâne ile rencîde ve ta'arruz olunmayup gerek İslâm tarafından ve gerek Erdellülerden ve hâkiminden ve bir gayrı kimesneden bir tarîk ile rencîde olunmayup harâc ve virgü anlardan talep etmeyeler ve bu ana değin anlardan bir şe'y talep olundıysa bundan sonra talep olmayup def' oluna.

Üçüncü mâtde

Roma imparatorunun iki nâhiyesinde ve ol ser-haddlarda olan kılâ' ve palankalarını husûsen Çatmar ve Karlu ve Kalo ve Eced nâm kal'alarını ve gayrı lâzım olan yerlerini sâ'ir hudûdlarda olan kılâ' gibi hıfz ve ta'mîr ve muhâfazacılar ta'yîn idüp tabur ve serdâr

nâmında asker ile gelmeyeler kezalik ehl-i İslâm ve Erdel tarafından dahî amel oluna ve tarafeyn memleketinin mazarratı def' için Sikelhit kal'ası ve tabyaları yıkılıp hâk ile yeksân ola tarafeynden ve yâhûd bir gayrı kimesneden bir tarîk ve bir bahâne ile gene yapılmaya ve asker ile ve âlât-ı harb ile muhâfaza olunmaya.

Dördüncü mâtde

Rakoçi oğlu ve Kemeni Yanoş oğlu ve yâhûd Orta Macar bir gayrı kimesne zabt olunup Erdel içine asker ile gelüp yeniden kıl u kâle ve fitneye sebep olmamak için ruhsat virilmeye kezalik İslâm ve Erdel tarafından Nemçe imparatorunun memleketine ve nâhiyelerine bu makûle kimesne ruhsat virilmeye.

Beşinci mâtde

Tarafeynin bed-hâhları olanlarına himâyet ve sıyânet olunmayup müsâ'ade olunmaya.

Altıncı mâtde

Zıkr olunan hareketlerin sebebi ile Kanije'ye karîb ihdâs olunan kal'a bundan sonra tarafeynden tekrâr yapılmaya ve muhâfaza olunmaya.

Yedinci mâtde

Erdel hareketi esnâsında bu tarafa ya ol cânibe varup sığınan Erdellülere girü vilâyetlerine varup yurtlarında olup emlâkların zabt idüp kendü hâllerinde olalar ve kimesne rencide eylemeye ve hâkimlerine tâbî' olup vilâyetlerine zararlı işde bulunmayalar.

Sekizinci mâtde

Nehr-i Vag'ın öte yüzünde vâkı' olan Gotta nâm karyenin ve nehr-i mezkûrun mâbeyninde kendü memleketin muhâfaza için Roma imparatorı yeniden bir kal'a binâ eyleye.

Dokuzuncu mâtde

Bundan sonra tarafeynden düşmanlık olmayup çeteye çıkılmaya ve her kim buna muhâlif idüp çeteye çıkar ise tarafeynden muhkem hakkından geline ve tarafeynin askerleri zabt olunup bir sâ'at evvel Macar ve Erdel ser-haddlarından kalkup iki cânibden tekrâr gelinmeyeler reâyâ fukarâsı âsûde-hâl olalar.

Onuncu mâtde

Ve tarafeynin sulh u salâh ve muhabbet ziyâde istihkâm bulmak için kavlı u karâr olmuştur ki bu mübârek sulh işbu târîhden inşallah yigirmi seneye dek hıfz oluna ve târîh-i mezbûrun dört ay mürûrundan sonra reâyâ fukarâsının âsûde-hâl ve müreffehü'l-bâl

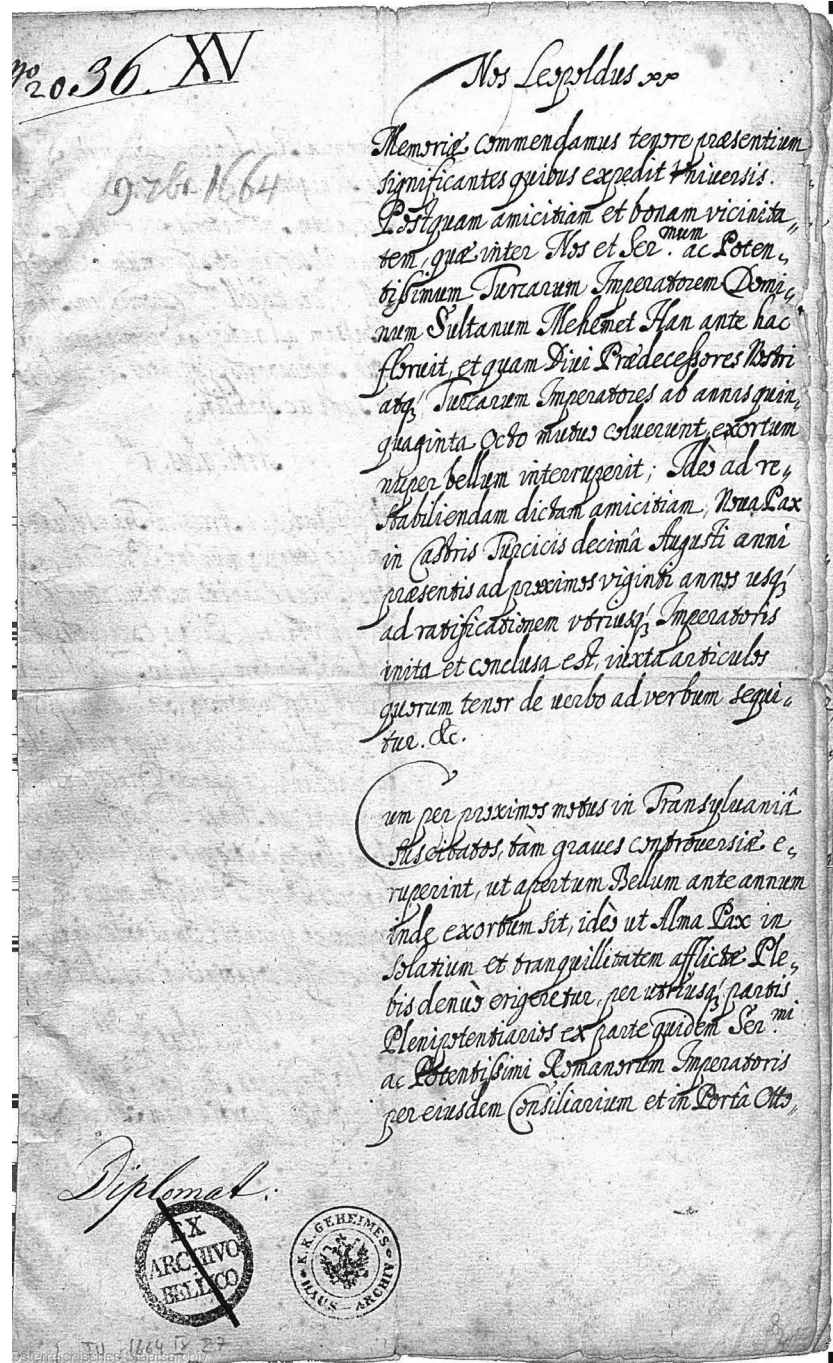

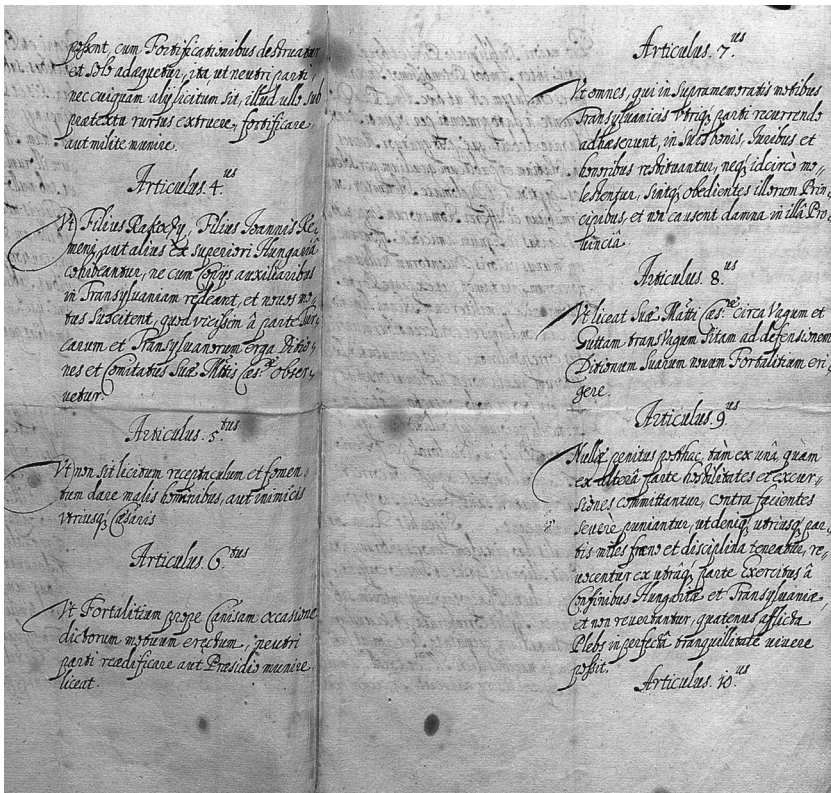
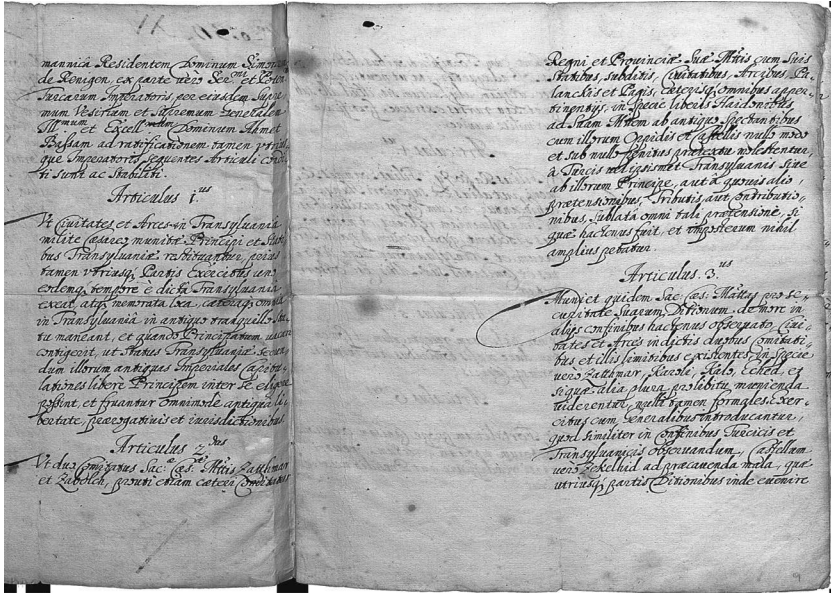
olmalarıçün büyük ilçileri çıkup âdet-i kadîme üzre ahidnâme-i hümâyûn ibkâ oluna ve Roma imparatorunun ilçisi vâkı' olan dostluk nişânesiçün iki yüz bin kara guruş deger bahâ pîşkeş ve hedâyâ getüre ve Âsitâne-i saâdet tarafından dahî kezalik büyük ilçi kadîmden olıgeldüğü üzre devlete lâyıq pîşkeş ve hedâyâ ile varup mübâdele olunalar ve ilçilerin mübâdelesı kadîmden olıgeldüğü mahall [ve] vech üzre ola ve dahî Jitve boğazında olan sulhdan bu ana gelince her ne kadar ahidnâme-i hümâyûn mevâddları oldu ise sonradan ref' ve tebdil olunmadı ise yine ibkâ ve mukarrer olunup icrâ olunalar.

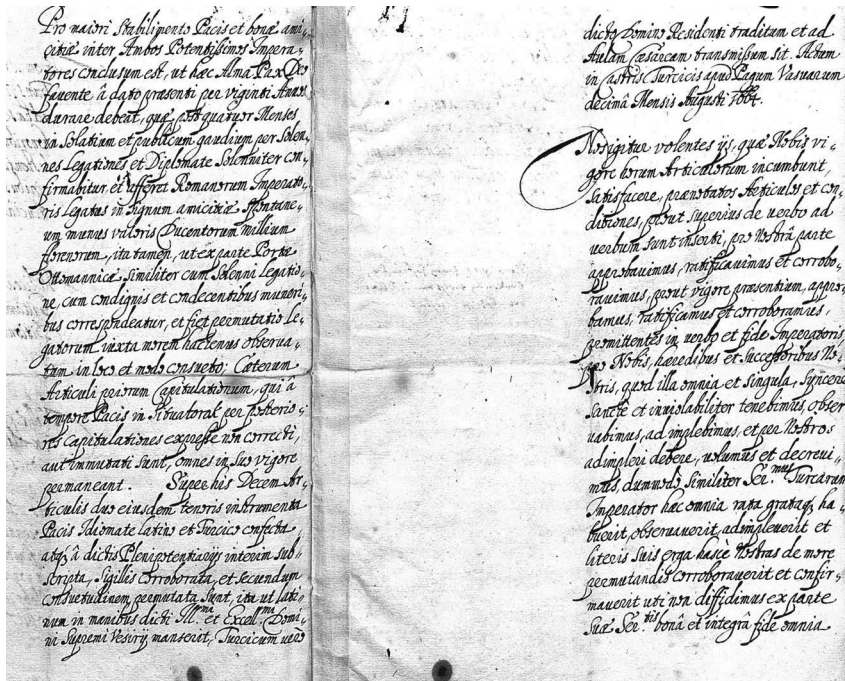
İşbu on mevâdd üzre tahrîr olunan sulh u salâhın temessükleri lafzen ve man'en bir olmak üzre Türkce ve Latince tahrîr olunup tarafeynin istiklâlî ve vekîlleri olanlardan şimdiki hâlde imzâlanup ve mührleri istihkâm bulup olageldüğü üzre mübâdele olunup Latin lisânında olan saâdetlü ve mürüvvetlü sadr-ı a'zam hazretlerine teslim olundu ve Türkce olan zıkr olunan izzetlü kapu kethüdâsına virülüp Roma imparatorunun kibeline gönderilmişdir.

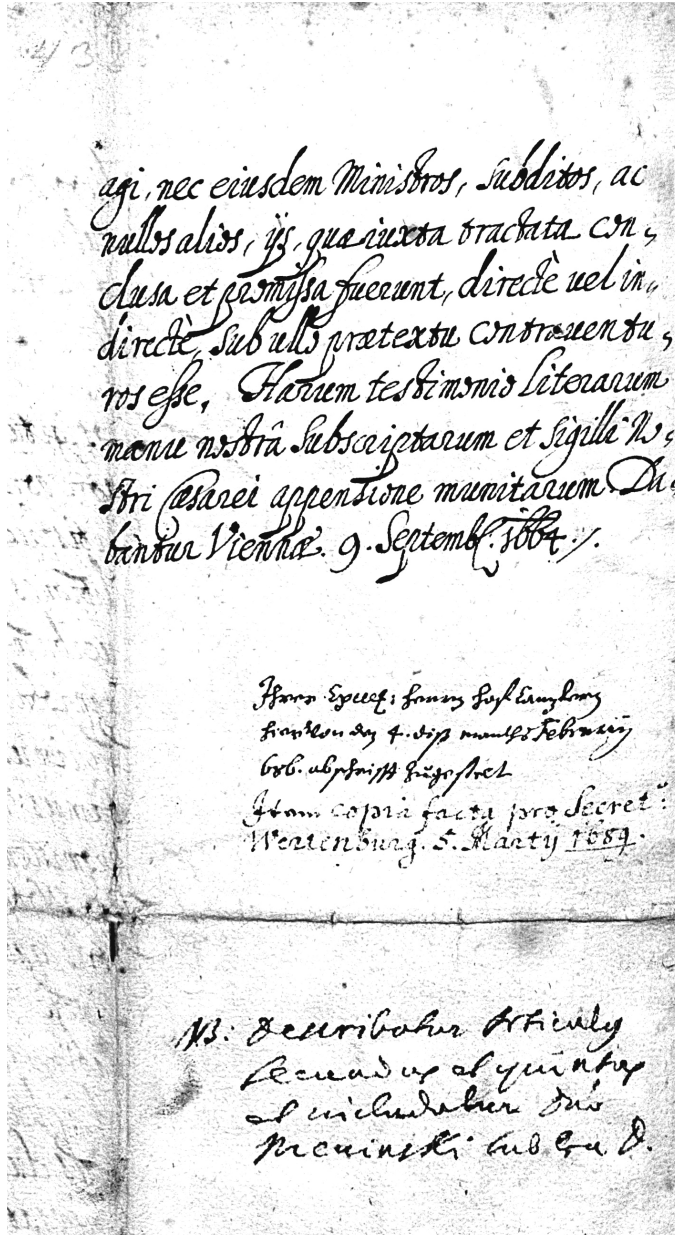
Ek III: I. Leopold'e Ait 9 Eylül 1664 Tarihli Ratifikasyon Sureti

OeStA, HHStA, Türkische Urkunden, 1664 September 9, Friede von Vasvár.

438
agi, nec eiusdem Ministror, subditos, ac
nullo alios, ijs. que iuxta tractata con-
clusa et permissa fuerunt, directe uel in-
directe, sub ulla preteritu controuentu,
nos esse, Hanc testimonio literarum
manu nostra subscriptarum et sigilli No-
stri Cesarei appensione munitarum. Da-
bantur Vienna. 9. Septemb. 1664.

Hans Egeert; Hans Sijling
Frankenweg 4. 10115 Berlin
606. abstr. 11/11/11
Hans copia facta pro Secret.
Weatensburg. 5. Martij 1687.

Ms. describatur et hinc
Recurd us aliquid
et includatur in
Memorabili sub qua D.

Nos Leopoldus etc. etc.

Memoriae commendamus tenore praesentium significantes quibus expedit Universis Postquam amicitiam et bonam vicinitatem quae inter Nos et Ser.^{num} ac Potentissimum Turcarum Imperatorem Dominum Sultanum Mehemet Han ante hac floruit et quam Divi Praedecessores Nostri atq[ue] Turcarum Imperatores ab annis quinquaginta Octo mutuo coluerunt exortum nuper bellum interruperit, Ideò ad restabiliendam dictam amicitiam, Nova Pax in Castris Turcicis decimâ Augusti anni praesentis ad proximos viginti annos usq(ue) ad ratificationem utriusq(ue) Imperatoris inita et conclusa est, iuxta articulos quorum tenor de verbo as verbum sequitur. &c.

Cum per proximos motus in Transylvaniâ suscitatos, tam graues controversiae eruperint, ut apertum Bellum ante annum inde exortum sit, ideò ut Alma Pax in solatium et tranquillitatem afflictæ Plebis denuò erigeretur, per utriusq(ue) partis Plenipetentiarios ex parte quidem Ser.^{mi} ac Potentissimi Romanorum Imperatoris per eiusdem Consiliarium et in Portâ Ottomannicâ Residentem Dominum Simonem de Renigen, ex parte verò Ser.^{mi} et Poten.^{mi} Turcarum Imperatoris, per eiusdem Supremum Vesirium et Supremum Generalem Ill.^{num} et Excell.^{num} Dominum Ahmet Bassam ad ratificationem tamen utriusque Imperatoris sequentes Articuli conditi sunt ac stabiliti.

Articulus 1.us

Ut Civitates et Arces in Transylvaniâ milite Casareo munitae Principi et Statibus Transylvania restituantur, prius tamen utriusq[ue] Partis Exercitus uno eodemque tempore è dictâ Transylvaniâ exeat, atque memorata loca, caeteraq(ue) omnia in Transylvaniâ in antiquo tranquillo Statu maneant, et quando Principatum vacare contigerit, ut Status Transylvania secundum illorum antiquas Imperiales Capitulationes liberè Principem inter se eligere possint, et fruantur omnimode antiqua libertate, praerogativis et iurisdictionibus.

Articulus 2.us

Ut duo Comitatus Sac[r]ae Cases[ar]ae M[ajest]attis Zatthmar et Zabolch, prouti etiam caeteri Comitatus Regni et Provinciae Suae Majestatis cum Suis Statibus, subditis, Ciuitatibus, Arcibus, Palanckis et Pagis, caeterisq(ue) omnibus appertinentiis, in Specie

liberis Haidonibus ad Suam M[ajesta]tem ab antiquo Spectantibus cum illorum Oppidis et Castellis nullo modo et sub nullo penitus praetextu molestentur, à Turcis vel ipsismet Transylvanis siue ab illorum Principe, aut à quovis alio, praetensionibus, Tributis, aut Contributionibus, sublatâ omni tali praetensione, si quae hactenus fuit, et imposterum nihil amplius petatur.

Articulus 3.us

Muniet quidem Sac: Caes: Mattas pro securitate Suarum Ditionum de more in alÿs confinibus hactenus observato, Ciuitates et Arces indictis duobus Comitatus et illis limitibus existentes, in Specie verò Zathmar, Karoli, Kalo, Eched, et si quae alia plura prohibitu munienda viderentur, nulli tamen formales Exercitus cum Generalibus introducantur, quod similiter in Confinibus Turcicis et Transylvanicis observandum, Castellum verò Zekelhid ad praecauenda mala, quae utriusque partis Ditionibus inde euenire possent, cum Fortificationibus destruat et solo adaequetur, ita, ut neutri parti, nec cuiquam alÿ licitum sit, illud ullo sub praetextu rursus extruere, fortificare, aut milite munire.

Articulus 4.us

Ut Filius Rakoczy, Filius Joannis Kemeni, aut alius ex superiori Hungariâ cohibeantur, ne cum Copÿs auxiliaribus in Transylvaniam redeant, et novos motus suscitent, quod vicissim à parte Turcarum et Transylvanorum erga Ditiones et Comitatus Sua ..ttis Cas:^a observetur.

Articulus 5.^{tus}

Ut non sit licitum receptaculum et fomentum dare malis hominibus, aut inimicis utriusque Caesaris.

Articulus 6.^{tus}

Ut Fortalitium prope Canisam occasione dictorum motuum erectum, neutri parti reaedificare aut Praesidio munire liceat.

Articulus 7.us

Ut omnes, qui in Supramemoratis motibus Transylvanicis utriq(ue) parti recurrendo adhaeserunt, in Suis bonis, Juribus et honoribus restituantur, neq[ue] idcirco molestentur, sintq(ue)

obedientes illorum Principibus, et non causent damna in illâ Provinciâ.

Articulus 8.us

Ut liceat Suae Matti Cas:^{ae} circa Vagum et Guttam trans Vagum Sitam ad defensionem Ditionem Suarum novum Fortalitium erigere.

Articulus 9.us

Nulla penitus posthac tam ex unâ quam ex alterâ parte hostilitates et excursiones committantur, contra facientes severè puniantur, ut deniq(ue) utriusq(ue) partis miles fraeno et disciplina teneatur, revocentur ex utrâq(ue) parte Exercitus â Confinibus Hungaria et Transylvania, et non revertantur, quatenus afflicta Plebs in perfectâ tranquillitate vivere possit.

Articulus 10.us

Pro maiori stabilimento Pacis et bona amicitia inter Ambos Potentissimos Imperatores conclusum est, ut hac Alma Pax Deo fauente â dato praesenti per viginti Annos durare debeat, qua post quatuor Menses in Solatium et publicum gaudium per Solennes Legationes et Diplomate Solenniter confirmabitur et afferet Romanorum Imperatoris Legatus in Signum amicitia spontaneum munus valoris Ducentorum millium florenorum, ita tamen, ut ex parte Porta Ottomanica similiter cum solenni Legatione, cum condignis et condecensibus muneribus respondeatur, et fiet permutatio legatorum iuxta morem hactenus observatum in loco et modo consueto, Caeterum Articuli priorum Capitulationum, qui â tempore Pacis in Situatorok per posteriores Capitulationes expresse non correcti, aut immutati sunt, omnes in suo vigore permaneant. Super his Decem Articulis duo eiusdem tenoris instrumenta Pacis Idiomate Latino et Turcico confecta atq(ue) â dictis Plenipotentiarijs interim subscripta, Sigillis corroborata et secundum consuetudinem permutata sunt, ita ut latinum in manibus dicti Ill.^{mi} et Excell.^{mi} Domini Supremi Vesirÿ manserit, Turcicum verò dicto Domino Residenti traditum et ad Aulam Casaream transmissum sit. Actum in Castris Turcicis apud Pagum Vasvarum decimâ Mensis Augusti 1664.

Nos igitur volentes ÿs, quae Nobis vigore horum Articulorum incumbunt, satisfacere, praenotatos Articulos et conditiones, prout

superius de verbo ad verbum sunt inserti, pro nostrâ parte approbauimus, ratificauimus et corroborauimus, prout vigore praesentium, approbamus, ratificamus et corroboramus, promittentes in verbo et fide Imperatoris, pro Nobis, haeredibus et successoribus Nostris, quod illa omnia et singula, syncerè sancte et inuolabiler tenebimus, observabimus, ad implebimus, et per Nostros ad impleri debere, volumus et decreuimus, dummodo similiter Ser.^{mus} Turcarum Imperator hac omnia rata grata(ue) habuerit, observaverit, adimpleverit et literis suis erga hascè Nostras de more permutandis corroboraverit et confirmaverit uti non diffidimus ex parte Suae Ser.^{tis} bonâ et intergrâ fide omnia agi, nec eiusdem Ministros, subditos, ac nullos alios, ys, qua iuxta tractata conclusa et promissa fuerunt, directè vel indirectè, sub ullo praetextu contraventuros esse, Harium testimonio literarum manu nostrâ subscriptarum et sigilli Nostri Casarei appensione munitarum. Dabantur Viennae 9. Septemb 1664.

Ek IV: IV. Mehmed'e Ait Evâil-i Rebiülevvel 1076 Tarihli Ahidnamenin İtalyanca Tercümesi

OeStA, HHStA, Türkische Urkunden, 1664 December 27

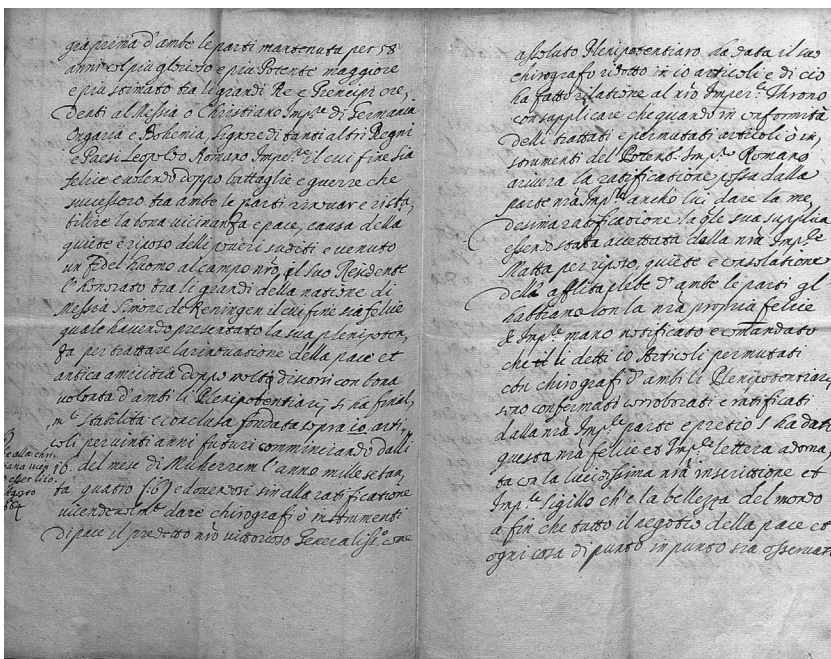
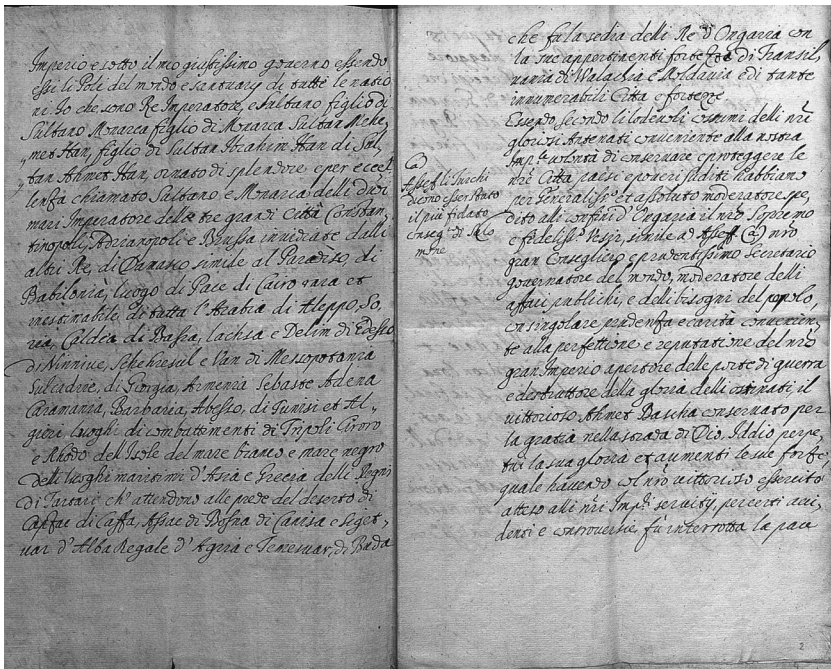
Traditione della Ratiificazione di Sultan
 Mehmet VI. per la pace fatta nel campo
 Turchi vicino a Vasuan li 10 d'Agosto.

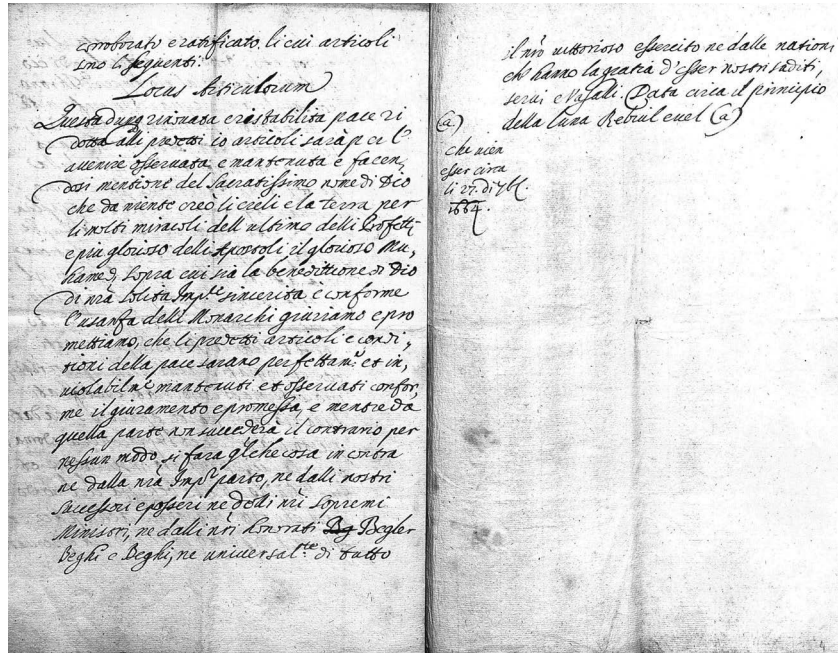
In nome del misericordioso Iddio, Misericordioso,
 questo dice la (a) Il nome di Sultan Mehmet, figlio di Sul-
 tan Ibrahim Han, sempre glorioso.

Sia perpetuo honore & infinita gloria a quell'
 uno Eccelso Dio, sigl. e largitore di ogni bene, la
 cui sublimè sovrana non ha imparazione ne
 simile a dire dalla glie la mia Imperatore Matta
 riconoscendo io le sue grazie e prestando obedien-
 za alli suoi sacri Comandi e fatta la maggiore
 di tutti nella faccia della terra, essendo la mia
 Eccelso Porta il refugio della Potenza si affisi
 nelli Throni. Sia anche pace sopra tutti
 li grandi Profeti parsi e sacri a quelli che e la
 gloria delli altri unico intergatore nel giorno
 del giudicio, il glorioso Mahamed, per la cui
 pure legge co' osservanza delli sacri ordini
 sovrani. C' Eccelso Iddio m' ha posseduto nel Throni
 delli Re e fermi tenendo in proprio le Residence
 come es. Alejandro, avendo mi fatto sequire
 della honorata Mecca lucente Medina e Santa
 Hierusalome che sono li piu sacri luoghi di
 tutti li altri Regni e climi del mio glorioso

1-59

XVII. Yüzyıl Osmanlı-Habsburg Diplomasi Tarihine Bir Katkı: 1664 Vasvar Antlaşması'nın Tasdik Süreci

Tradottione della Ratificatione di Sultan Mehemet IV. per la pace fatta nel campo Turcho vicino a Vasvar li 10 d'Agosto.

In nome del misericordioso Iddio, Miseratore (a.) Il povero Sultan Mehemet, figlio di Sultan Ibrahim Han, sempre glorioso.

(a) questa dice la grande lettera messa sola a principio e' listessa inscrittione ha anchora il Reggio sigillo

Sia perpetuo honore& infinita gloria a quell uno Eccelso Dio, Sigl e largitore di ogni bene, la cui sublime sostanza non ha comparatione ne similitudine dalla q[ua]lle la mia Imperiale Matta ricognoscendo io le sue gratie è prestando obediienza alli suoi Sacri Comandi e fatta la maggiore di tutti nella faccia della terra, essendo la mia Eccelsa Porta il refuggio delli Potentati assisi nelli Throni. Sia ancho lode e pace sopra tutti li grandi Profetti particolar[ment]e a quello ch'è la gloria delli altri unico intercessore nel giorno del giuditio, il glorioso Mahamed, per la cui pure legge et osservanza delli suoi lodeuoli statuti l'Eccelso Iddio m'ha posto nelli Throni delli Re e Cesari tenendo in possesso le Residenze Cosroe et Alessandro, hauendomi fatto servitore della honorata Mecca lucente Medina e Santa Gierusalemme che sono li piu Santi luoghi di tutti li altri Regni e climi del mio glorioso

Imperio e sotto il mio giustissimo governo essendo essi li Poli del mondo e sanctuary di tutti le nationi. Io che sono Re Imperatore, e Sultano figlio di Sultano, Monarca figlio di Monarca, Sultan Mehemment Han, figlio di Sultan Ibrahim Han di Sultan Ahmet Han, ornato di splendore e per eccellenza chiamato Sultano e Monarca delli duoi mari, Imperatore delle tre grandi città Constantinopoli, Adrianopoli e Brussa, invidiate dalli altri Re, di Damasco simile al Paradiso, di Babilonia, luogo di Pace di Cairo rara et inestimabile di tutta l'Arabia, di Aleppo, Soria, Caldea di Basra, Lachsa e Delim di Edesso di Ninnive, Schehresul e Van di Messopotania Sulcadire, di Giorgia, Armenia, Sebaste, Adena Caramania, Barbaria, Abesso, di Tunisi et Algeri, luoghi di combattimenti di Tripoli, Ciroro e Rhodo dell Isole del mare bianco e mare negro, delli luoghi maritimi d'Asia e Grecia, delli Regni di Tartari ch'attendono alle prede del deserto di Captac di Caffa, Assac, di Bosna, di Canisa e Sigetvar, d'Alba Regale, d'Agria e Temesvar, di Buda

che fu la sedia delli Re d'Ongria con la sue appertinenti fortezza di Transilvania, di Walachia e Moldavia e di tante innumerabili Citta e fortezze.

Essendo secondo li lodevoli costumi delli n[ost]ri gloriosi Antenati conveniente alla nostra Impr.^{le} volontà di conservare e proteggere le n[ost]re Citta, paesi e poveri Suditi, habbiamo per Generalisso et assoluto moderatore spedito alli confini d'Ongaria il nostro Sopremo e fideliss[im]o Vesir, simile ad Asseff (a) [Asseff li Turchi dicono esser stato il più fidato conseq[lie]^{ro} di Salomone] n[ost]ro gran Consigliero e prudentissimo Secretario, governatore del mondo, moderatore delli affari publichi, e delli bisogni del popolo, con singolare prudentza e carità conveniente alla perfettione e reputatione del n[ost]ro gran Imperio, apertore delle porte di guerra e destruttore della gloria delli ostinati, il vittorioso Ahmet Bascha conseruato per la gratia nella strada di Dio, Iddio perpetui la sua gloria et aumenti le sue forze, quale hauendo col n[ost]ro vittorioso essercito atteso alli n[ost]ri Imp[eria]li^{li} servity, per certi accidenti e controversie fu interrotta la pace

gia prima d'ambe le parti mantenuta per 58 anni col piu glorioso e piu Potente maggiore e piu stimato tra li grandi Re e Prencipi credenti al Messia o Christiano Imp.^{re} di Germania Ongaria e Bohemia, Signore di tanti altri Regni e Paesi Leopoldo Romano Imper.^{re} (il cui fine sia felice) e volendo doppo battaglie e guerre che successoro tra ambe le parti rinovare e ristabilize la bona vicinanza

e pace, causa della quiete e riposo delli poveri suditi e venuto un fidel huomo al campo n[ost]ro il suo Residente, l'honorato tra li grandi della natione di Messia, Simone de Reningen, (il cui fine sia felice) quale hauendo presentato la sua plenipotenza per trattare la rinovatione della pace et antica amicitia doppo molti discorsi con bona volonta d'ambi li Plenipotentari, si ha final[men]^{te} stabilita e conclusa fondata sopra 10 articoli per vinti anni futuri, cominciando dalli 16. del mese di Muherrem l'anno mille setanta quattro (b) [che alla christiana vien ad esser li 10. di Agosto 1664] e dovendosi(?) sin alla ratificatione vicendevolmente dare chirografi ò instrumenti di pace il predetto n[ost]ro vittorioso Generaliss.^o come

assoluto Plenipotentiaro ha data il suo chirografo ridotto in 10 articoli e di cio ha fatto relatione al n[ost]ro Imper.^{le} Throno con supplicare che quando in conformità delli trattati e permutati articoli ò instrumenti del Potent[issim]o Imp.^{ro} Romano arivera la ratificatione possa dalle parte n[ost]ra Imp.^{re} ancho lui dare la medesima ratificatione la q[ua]le sua supplica essendo stata accettata della n[ost]ra Imp.^{le} Matta per riposo, quiete e consolatione della afflita plebe d'ambe le parti gl'habbiamo con la n[ost]ra propria felice & Imp.^{le} mano notificato e comandato che li detti 10 Articoli permutati con chirografi d'ambi li Plenipotentariy sono confermati, corroborati e ratificati dalla n[ost]ra Imp.^{le} parte e pretio s ha dato questa mà felice et Imp.^{re} lettera adornata con la lucidissima n[ost]ra inscrizione et Imp.^{le} sigillo ch'e la bellezza del mondo a fin che tutto il negotio della pace et ogni cosa di punto in punto sia osservato corroborato e ratificato li cui articoli sono li Seguenti.

Locus Articulorum

Questa dunq[ue] rinovata e ristabilita pace ridotta alli predetti 10 articoli, sarà per l' avvenire osservata e mantenuta e facendosi mentione del Sacratissimo nome di Dio che da niente creò li cieli e la terra per li molti miracoli dell ultimo delli Profetti e piu glorioso delli Apostoli il glorioso Muhamed, sopra cui sia la benedittione di Dio di n[ost]ra solita Imp.^{re} sincerita è conforme l'usanza delli Monarchi giuriamo e promettiamo, che li predetti articoli e condizioni della pace saranno perfettamente et inviolabilm[ent]^e mantenuti et osservati conforme il giuramento e promessa, e mentre da quella parte non succederà il contrario per nessun modo si fara q[ua]lche cosa in contra ne dalla n[ost]ra Imp.^e parto, ne dalli nostri successori e posterì, ne delli n[ost]ri sopremi Ministri, ne dalli n[ost]ri hono-

rati BeglerBeghi e Beghi, ne universal.^{te} di tutto il n[ost]ro vittorioso
essercito, ne dalle nationi che hanno la gratia d'esser nostri suditi,
servi e Vasalli. Data circa il principio della luna Rebiulevel (a) [che
vien esser circa li 27. di Str 1664.

**A CONTRIBUTION TO THE HISTORY OF OTTOMAN–HABSBURG
DIPLOMACY: NEW FINDINGS ON THE RATIFICATION PROCESS
OF THE VASVAR TREATY OF 1664**

ABSTRACT

Following the Peace of Zsitvatorok in 1606, Ottoman–Habsburg diplomatic relations underwent a gradual yet steady transformation. In 1606, the Ottoman and Habsburg delegations met on neutral ground at the mouth of the Zsitva River to negotiate a peace treaty that set the terms for diplomatic practice for the rest of the seventeenth century. The negotiated treaties, however, had to be ratified by the Habsburg and Ottoman monarchs to attain full effect. In some cases, the process of preparing the treaties (*Ratifikation / ahidname*) could involve numerous diplomatic missions and stretch out for years. In the case of the Treaty of Vasvar in 1664, however, the Habsburg ruler Leopold I (d. 1705) and the Ottoman sultan Mehmed IV (d. 1693) ratified and ceremoniously exchanged copies of the treaty in less than one and a half months. The secondary literature, however, especially studies on the Ottoman and Habsburg ambassadors exchanged in 1665, holds the incorrect view that the envoys who visited Vienna and Adrianople/Constantinople that year submitted the ratified versions of the Vasvar treaty to the Ottoman and Habsburg monarchs. In an attempt to reconstruct the ratification process of the Treaty of Vasvar historically, this paper brings together a wide collection of documents from the Prime Ministry Archives in Istanbul and the Austrian State Archives, as well as narrative sources from the period. Following its reconstruction of the ratification process, the paper examines the diplomatic and bureaucratic tools that enabled the relatively swift communication between the Ottoman and Habsburg offices (in contrast to much slower diplomatic proceedings in the first half of the seventeenth century) to offer an insight into the changing nature of the Ottoman early modern state.